

A TERMÉSZET

SZERKESZTI:

NADLER HERBERT

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

XXVI. ÉVFOLYAM

17.-18. SZÁM

1930. SZEPTEMBER 1.-15.

SZÁZADOS BERKENYEFA (*SORBUS DOMESTICA* L.) FELSŐBAKA HATÁRÁBAN,
A „HÁJ” KELETI LEJTŐJÉN.

Blaskovich János felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund: Elhagyatva áll a berkenyefa . . .
Garády Viktor: Az antik világ zsiráfjai.
Nadler Herbert: Vadásznapló-jegyzetek.
Gaál István dr.: Néhány megjegyzés az öngyilkosság
filozófiájához.
Segesdy László: A délibábos Hortobágy.

Räde Károly: A Népliget.
Csengő Nándor dr.: A Tihanyi Magyar Biológiai Kutató-Intézet.
Kadic Ottokár dr.: A Bükk-hegység barlangjai és őslakói.
Vegesek.
Mi ujság az állatkertben?
Mauks Ernő dr.: A teknősbéka tanulságai.

Ifj. Schäfer József

kádármester
Állami és székesfővárosi szállító
Budapest, VII., Gizella-út 53-55.
Telefon: József 413-97

Pontosan készít:
boroshordókat,
kádakat, dézsákat
és virágköblöket

Alapított 1849.

Telefon: J. 428-25.

URBANCSEK JÓZSEF JÁNOS

BETONÉPÍTŐ.

Pala-, cserép- és Eternit-tetőfedőmester,
tetőzet jókarbantartási vállalat.

BUDAPEST, VII. KERÜLET, THÖKÖLY-ÚT 117. SZÁM.

GUNDEL

vendéglője

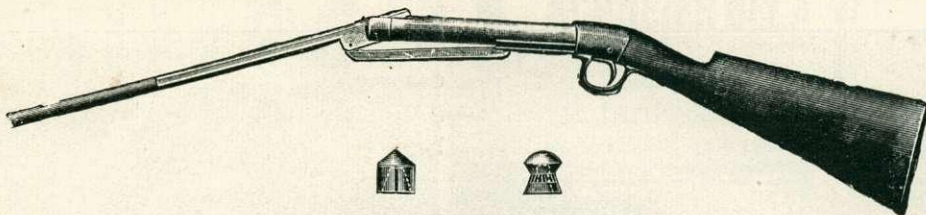
az Állatkert főbejárata mellett
kiváló konyhájáról közismert.

POLGÁRI ÁRAK. * ZENE.

Éttermei és terrasza a Gellért-szállóban a vidékről felránduló
közönség és külföldi látogatóink kedvelt szórakozási helye.

Kerti
és szoba-
céllovésre a
legjobb és
legolcsóbb!

A
gyümölcsös
védelmére
a legjobb és
legolcsóbb!

SÍMA ÉS VONTCSÖVŰ LÉGPUSKÁK

GYERMEKEKNEK, FELNÖTTEKNEK A PONTOS HORDÁSUK A LEGMULAT-
TATÓBB ÉS LEGOLCSÓBB ÉLVEZETET NYUJTJÁK.
LÉGPUSKÁKRÓL ÁRJEGYZÉKET INGYEN KÜLDÜNK!

ANGOL, AMERIKAI, HOLLAND ÉS NÉMET
HORGÁSZFELSZERELÉSEK
A LEGNAGYOBB VÁLASZTÉKBAN

SKABA és PLOKL

FEGYVER ÉS SPORTÁRURAKTÁRÁBAN

BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 33. SZÁM.

KI MINT VET, ÚGY ARAT!

MAUTHNER MAGNÁL JOBBAT SEHOLSEM KAPHAT!

MAUTHNER ÖDÖN

MAGTERMELŐ ÉS MAGKERESKEDELMIR.T.
KÖZPONT:
BUDAPEST, VII., ROTTENBILLER-UTCA 33. SZ.

ÚJONNAN ÁTALAKÍTOTT ÉS MEGNAGYOBBÍTOTT
BELVÁROSI ELADÁSI HELYSÉGE A
FERENCRENDIEK TEMPLOMÁVAL SZEMBEN:
BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-U. 4.
FŐÁRJEGYÉK, NÖVÉNYÁRJEGYÉK, ŐSZI ÁRJEGYÉK INGYEN ÉS BÉRMENTVE.

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NOVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VI., ÁLLATKERT
TELEFON: AUT. 194-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NOVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
KÉT ÖSSZEVONT SZÁMA
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 6 PENGŐ, FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXVI. ÉVFOLYAM

17.—18. SZÁM

1930. SZEPTEMBER 1.—15.

ELHAGYATVA ÁLL A BERKENYEFA...

Írta: **Rapaics Raymund dr.**

(Címképünkhöz.)

Elhagyatva és elfeledve. Ma már legfeljebb a turista pihen meg árnyékában vagy a vadász ül lesre terebélyes koronája alá. Bezzeg hajdan! Ha a fák is álmodnának, azt mondanám, hogy a berkenye régi kertek eltiport földje fölött régi dicsőségről álmodik.

Átforgattam a legújabb magyar gyümölcskertészeti munkákat, nyomára sem akadtam a berkenyének. Kerestem szép pirossárga gyümölcsét a piacon, nem láttam. Az új idők, a modern gyümölcsök kiszorították arról a helyéről, melyet hosszú évszázadokon át betöltött.

Mint általában az európai gyümölcsöket, a berkenyét is még az őskorban fedezte fel a vadászó és nehéz, friss tűzön sütött, füstös vadhúsokkal élő ősember. Ennek bizony ízlett a vadalma, vackor, szeder, kökény, galagonya és a többi európai honosságú gyümölcs, közöttük a berkenye is. Noha a berkenye (*Sorbus domestica*) Kisázsiaiban is honos, valószínű, hogy később, mikor már az újkőkori állattenyésztő és földművelő ember telepítette be Európát, Görögország földjén ültették először kertbe.

A negyedik században Kr. e. *Teofrasztosz* már azt írja az általa oá-nak nevezett berkenyeről, hogy a vadon nőtt fákon sokkal ritkábban terem gyümölcs, mint a kertieken és az erdőn szedett oa-gyümölcs savanyúbb, de illatosabb, mint a kert. Már a berkenye kétféle változatát is ismerték ebben az időben; *Teofrasztosz* így írja le azokat: »Némely berkenyefa gömbölyű, a másik hosszúkás gyümölcsöt terem, ezek íze is különböznek, általában a gömbölyű berkenyék illatosabbak és édesebbek. A berkenye gyümölcse könnyen férgesedik, nemkevésbé a fája is, mely legjobban hideg, nyirkos helyen tenyészik.«

A rómaiak is szívesen fogyasztották a berkenyét s kertjeikben gyakran ültették. Egyik kiváló gazdasági szerzőjük, *Palládiosz* írja 800 évvel az első görög botanikus után: »A berkenyefát áprilisban oltják,

mégpedig vagy berkenyealanyra vagy birsre vagy galagonyára. Gyümölcsét jól zárt cserépedényben teszik el, melyet száraz, napos helyen a földbe ásnak. Szokták fel is szeletelni és a napon aszalni. Fogyasztás előtt ezeket a szeleteket megfőzik. Egyenként is szokták a berkenyét száraz és árnyékos helyen felakasztani, bort és ecetet is készítenek belőle.«

Bármi kevéssé csalogatnák ezek a leírások a pompás keleti, déli és trópusi gyümölcsökhöz szokott modern embert a berkenye dicsőítésére, mégis el kell ismernünk, hogy ennek a mediterrán berkenyének a megjelenése Közép-Európában, hol csak sokkal kisebb és fanyarabb gyümölcsű testvéreivel ajándékozta meg az embert a természet, nagy változást jelentett. Közép-Európa ma is honos berkenyefajai: a madárberkenye (*Sorbus aucuparia*), lisztes berkenye (*Sorbus aria*), havasi berkenye (*Sorbus chamaemespilus*) és a barkóca (*Sorbus torminalis*), melyek gyümölcsét természetesen állat és ember egyaránt szívesen fogyasztotta. *Nadler Herbert* megfigyelése szerint Máramarosban a medvék is boldogan csemegéznek ezeket a berkenyét, ha hozzájuk jutnak.

Úgy a 8. században megjelentek Közép-Európában az első szerzetesek s hozták magukkal a magasfokú mediterrán kultúrát: erkölcsöket, földművelést, kertészetet. Utóbbi teljesen új dolog volt akkor ezen a földön s minden kolostorkert egy-egy virágos és zöld oázis volt az akkori Közép-Európa pogány barbárságában. A gyümölcsből is minden fajban sokkal nemesebb alakokat hoztak magukkal a déli szerzetesek, melyeket ettől az időtől fogva különböztetnek meg a nemes jelzővel a régi, most már *vadnak* nevezett alakokkal szemben, melyeket ezután már leginkább csak alanynak használtak a nemes kert. oltványok alá.

A kolostorkert gyümölcsfái között találjuk a déli berkenyét is. Magyarországon minden bizonnyal szláv eredetű szerzetesek terjesztették ismeretét, legalább is erre kell következtetnünk abból, hogy a magyarság ennek a gyümölcsnek szláv nevét vette kölcsön. A *Sorbus*-nemzetség fajainak szláv neve *breka* és *brekinje*, utóbbiból lett a magyar *berkenye*. Régebbi magyar munkák uszkurucfa néven is emlegetik a berkenyét, ez is szláv

eredetű: az *oszkorus* szó származéka. A szlávok a berkenyét, mint más bogyókat is, főleg pálinkához használták.

A 16. századig nem is igen foglalkoztak Közép-Európában kertészettel mások, mint a kolostorok. Csak a reneszansz korában lesz civiltudomány a kertészetből is, bár még sokáig találjuk a kolostorokban és a püspöki palotákban a legszebb kerteket. A kertész-írók is többnyire a szerzetesek sorából kerülnek, mint például az első magyar kertész-munka szerzője is, *Lippai János*, a »jezsuiták rendin-való« szerzetes, akit azért említünk itt, mert »Posoni kert« című, 1664-ben megjelent munkájában külön fejezetet szentel a berkenyének.

Aki tudni akarja, mint becsülték őseink a berkenyét, *Lippai* munkájában így olvashatja: »Berkenyefa, kit a deákok Sorbusnak hívnak, a gyümölcsöt sorbiumnak; levelei igen hasonlók a kőrisfa leveleihez, a gyümölcse hosszúkas. Mikor még éretlen, csaknem olyan, mint az apró muskotálykörte: egyfelől sárga, másfelől piros, de akkor meg nem ehetni, mert igen fojtós, hanem mikor megérik, meglágyul és szürke lesz, mint a naspolya. Némelyek azt ítélik, hogy kétféle: egyik nőstény, melynek kerekded a gyümölcse, a másik hím, kinek hosszúkas, egy kevésbé savanyúcska. A hideg helyeken januáriusban, februáriusban, márciusban, a meleg helyeken októberben és novemberben ültetik a berkenyét, úgyhogy egész érett gyümölcsöt dugnak a földbe, akiből kinőnek a csemeték. Áprilisban vagy márciusnak végén oltják birsalma és galagonyfába, de ezen apróbb gyümölcse lesz.«

»A berkenyét leszedhetni, minek előtte megérik és szalmában rakhatni: ott meglágyul s így ehetni. Az orvosságokban különben nem élnek vele, hanem a vérhas ellen, mikor a száraz berkenyét megfőzik s annak levét isszák, de ez alkalmasabb a gyermekeknek, semmint az öreg embereknek. Hasonlóképpen használ, ha az éretlenét leveleivel együtt megtörik és vízbe főzik s feredőt csinálnak belőle. Bort is csinálnak az érett berkenyéből, az éretlenből pedig ecetet, ha úgy hagyják a borban. A berkenyefa igen sűrű és merev fa, de hamar eltörik vagy elpattan, hanem igen szépen és símán meggyalulhatni. Verhenyeges fája van.«

Látjuk, *Lippai* az ókori írókból szedte össze berkenye-tudományát. A berkenye orvosi hasznát is. E gyümölcsöt ugyanis — nyilván jelentékeny csersav-tartalma miatt — már a régiek is használták vérhas és általában diarrheás betegségek ellen. Ezért írja *Marciálisz*:

Sorba sumus, molles nimium durantia ventres,
Aptius haec puero quam tibi poma dabis.

A 18. században még szívesen ültették a kertekben a berkenyét, de a múlt században, mikor az ecetet gyárilag állították elő, a vasút pedig télen is elhozta Közép-Európába a friss gyümölcsöket az örök tavasz

honából, elkényesedtünk s elszoztunk olyanféle gyümölcsöktől, mint a berkenye. Az esztergályosok sem keresik már a súlyos és finom berkenyefát, exotikus tájakról hoznak Európába szebbnél-szebb fákat az oceanok sötét vizét egyre gyorsabban szelő óriáshajók.

Még díszfának sem igen ültetik ma már a berkenyét. Legalább is nem a régiek kerti-déli berkenyét, mert a madárberkenye gyümölcse pirosabb, a lisztes berkenye pedig, melynek éppen Magyarországon nagyon érdekes alakjai vannak, szép fehér-molyhoshátú leveleivel ejti meg a kertész szívét.

Csak a régi kertekben állanak hát az öregek hagyományaként az öreg berkenyék, néha pedig már a kert is eltűnt alóluk, olykor még a kert emléke is. Állanak magukban és évről-évre törzsükre rakják fapalástjukat, melyek határvonalai, az évgyűrűk, ledőltek után elárulják korukat. A legöregebbek törzse négy métert is elér kerületben s az ilyen berkenye felett két-két és fél század emléke borong azokon a ködös őszi estéken, mikor a multak emlékei feljárnak kísérteni.

AZ ANTIK VILÁG ZSIRÁFJAI.

Írta: **Garády Viktor.**

A Vatikán egyiptomi múzeumában őrzött egyik hatalmas szárkőfágon láttam először állatkertünk zsiráfjainak három-négyezer évvel ezelőtt élő őseit leábrázolva. De ez a dombormű nem az egyetlen kép, amivel az ókorbeli egyiptomiak a mesébe illő, különös állatot, az afrikai mezőknek ezt a díszét, ékességét megörökítették. Ott látjuk a templomok és sírkamrák falain csaknem mindenütt, hol festett, hol kőbevésett képeken. Sőt az egyiptomi hieroglifák között is ott találjuk magas, nyúlánk alakját. Mindez pedig arról tesz tanubizonyosságot, hogy zsiráfjaink őseit bizonyosan jólismerték az ókorbeli egyiptomiak. Sőt akkor már bizonyos népszerűségnek is örvendhettek. Hiszen nem is lehetett olyan nehéz dolog megfelelő bárkán lemenni velük a Niluson a délen fekvő Nubiából Egyiptomba. Ott pedig már szabadon élt a zsiráf.

A görögök és később a rómaiak, amikor urai lettek Egyiptomnak, az ősi lakosság példáját követve, ugyancsak ezen az úton s aztán a tengeren szállították fővárosukba a közbámulatnak örvendő állatot.

Hogy a zsiráf nem fordulhatott elő valami nagyon távol a régi Róma közelebb fekvő tartományaitól, (Lybia, Numidia, Mauretania, Cirenaica) mutatják azoknak a régi római városoknak (Leptis, Sabratka, Cirene, Ghirza) romjai, amiket nemrég ástak ki a mai Tripolitánia sivar homokja alól. A római legionáriusok, akik a mai Tripolitániát és Fezzant szelvében-hosszában bejárták, sőt a távolabb eső Szudánig is elportyáztak, mindenütt ott hagyták hódító hadjárataik és hatalmuk nyomait. Erről tanuskodnak azok a hatalmas védőművek, paloták, templomok, mauzoleumok és thermák romjai, amelyek évszázadokig heverték az afrikai sivatagok futó homokja alatt s amiket nemrég ástak ki a föld alól.

De ezek a romok egyszersmind azt is mutatják, hogy ahol az eltemetett római városok épültek, dúsan-

termő föld, és víz is lehetett. Ennélfogva a jólétnek és kényelmes életnek minden kelléke is megvolt. Erről pedig könnyen meggyőződhetünk, ha az épületek ékítményes maradványait szemügyre vesszük. A kiásott domborműveken nemcsak a családi életből való jelenetek, csecsemőket tápláló anyák, házi teendők körül szorgoskodó asszonyok, fegyvergyakorlatokat végző harcosok, hanem ekébe fogott dromedárokkal szántó-vető földművesek is láthatók. Tehát ugyanott termőföldnek és víznek is kellett lennie.

De a domborművek zsiráfokat, gazellákat és oroszlanokat űző római vadászokat is ábrázolnak. Ez pedig arról tanuskodik, hogy a római vadásznak nem kellett olyan nagyon messzire elmennie, hogy zsiráfot ejthessen hatalmába. Nagyon valószínű, hogy a zsiráf akkor Észak-Afrikában is előfordulhatott. És csak később a rómaiak folytonos üldözése, de meg a természeti viszonyok változása következtében is, vonulhatott a délen fekvő részekre. Sőt bizonyosan voltak olyan vadászok is, akik vadállatszállító vállalkozók részére dolgoztak. Ez nem is volt valami megvetendő üzlet! Hiszen a régi Rómának, az akkori világ fejének, igen sok vadállatra volt szüksége, hogy az egyre nagyobb számban épülő cirkuszokat mutatványos anyaggal elláthassa.

Az antik Róma cirkuszainak nézőközönsége, a gladiátorok véres csatáin kívül, leginkább az afrikai vadállatokra rendezett vadászatok, az úgynevezett állatviadalokat (venationes) kedvelte. Vadállatok nélkül el sem volt képzelhető cirkuszi mutatvány.

Amikor Kr. u. 80-ban a római Kolosszeum átalakító munkáit befejezték, a megnyitó ünnepélyeken nem kevesebb, mint 5000 vadállat pusztult el az ilyen vadászatokon. Az úzóbe vett vadfélék közül mintegy 200 zsiráf is a másvilágra vándorolt. Igaz ugyan, hogy ez a nagyszabású megnyitó ünnepély száz napig tartott. Amikor pedig K. u. 249. évben Róma alapításának ezredik évfordulóját, fényes ünnepek keretében megülték, csupán a Kolosszeumban 238 vadállatot öltek meg az említett vadászmutatványokon. Még pedig 60 oroszlant, 40 vadlovat, 32 elefántot, 30 leopárdot, 20 vadszamarat, 10 zsiráfot és azonkívül még 10—10 tigris, hiénát, jávorszarvast, zebrát és 6 vizilovat. Ugyanakkor ez a drága multság 1000 pár harcoló gladiátornak is az életébe került.

A római világbirodalom összeomlása után a rómaiakkal együtt a zsiráf is eltűnt Európa színpadáról. Csak nagysokára, századok múltán került ismét egy zsiráf kontinensünkre. De csak egyetlenegy példányban. Afrikából küldötték ajándékba a reneszansz-világ leggazdagabb emberének, a fényűzéséről híres Lorenzo de Medicinek, a Firenzei köztársaság urának. Poliziano firenzei olasz költő, aki jelen volt a zsiráf megérkezésénél, nagyon érdekesen írja le magát az állatot és a vele járó eseményeket. »Nagy volt az ámulat, öröm és lelkesedés, amikor a firenzeiek a furcsa állatot megpillantották. Annyira lekötötte érdeklődésüket, hogy hónapokig egyébről sem folyt a beszéd egész Firenzében, mint az afrikai »csodaállatról«.

A zsiráf, amit a múlt század huszas éveiben az egyiptomi basa küldött Franciaországnak, valóságos lázba ejtette a párizsiakat. A párizsiak, vagyis helyesebben a párizsi hölgyek annyira lelkesedtek ezért a különös állatért, hogy ruhájukat rozsdabarna foltos sárga szövetből varratták. Ez a párizsi divat akkor »à la girafe« néven csakhamar külföldön is elterjedt.

A francia újságok sokat írtak akkor a párizsi hölgyek eme hóbortjáról. Abból az időből származik a nyúlánk, vézna nőnek »zsiráf« gúnyos elnevezése is, ami szálló igévé lett nemcsak Franciaországban, hanem Itáliában és Spanyolországban is.

VADÁSZNAPLÓ-JEGYZETEK.

Írta: Nadler Herbert.

III.

A husztinai öreg bikának szántam 1928-ban szarvasbögéskor egész időmet és minden cserkelésemet. Nem mintha ennek elejtésével valami kiváló agancshoz reméltem volna jutni, mert az Hontban, Kóspallagon mostanában nem terem. De a legszebb, legérdekesebb és számomra legkívánatosabb az olyan vadászat, amely egy bizonyos, ismert vagy tudott darab nagyvadnak — bikának, baknak vagy kannak — szól. Az ilyennek elejtése annál nagyobb öröm, mennél többet fáradt az ember utána s az ilyen sikert többre becsülöm a vaktában való vadászaton véletlenül ért szerencsénél, bármilyen kiváló trofeához juttasson is az.

Csak a husztinai öreg bikán jár tehát az eszem, amikor szeptember 13-án délelőtt a Kis-Dunán viz a hajó Leányfaluról Szobra.

Útközben a hajó fedélzetéről elnézegetem a szeptemberi, a nyárvégi hangulatot, melynek minden tünete még a nyárra emlékeztet, de egyúttal ennek végét is jelzi. Valami olyasféle érzésem van, mintha ez az utazás és a Dunán lassan fölfelé kanyargó hajó, amely a szarvasbögés örömei felé visz, egyúttal kivinne a nyárból és belevinne az őszbe, a nekem legkedvesebb évszakba.

Kék az ég és süt a nap, melynek olyan tört, bágyadt a fénye, mintha vékony ködön szűrődne át, mert párás, sűrű a levegő. Odavan a nap nyári heve is; nem tűz, nem pirít, nem perzsel, mint ahogyan júliusban és augusztusban tette. Valami csendes, békés, bágyasztó álmoság nehezedik a természetre. Vénasszonyok nyara!

A hegyeket is mintha köd borítaná. Egyik oldalon a *Nagyszál*, másikon a *Vöröskő* és az *Öregbükktető* körvonalai alig látszanak, annyira ég- és ködszínűek.

Visegrádnál, ahol a hajóról legközelebb látni a hegyoldalakat, tűnik fel, hogy mennyire hervadt már a növényzet. A cserjék lombja már olyan sárgabarna, mint amilyen szeptember végefelé és októberben szokott lenni; a gyepes hegyoldalak pedig olyan barnásszürkék, hogy a szarvas alakja az emberi szem számára messziről elveszne rajtuk. A három hónapja tartó rekkenő, fullasztó, poros szárazság hervasztott el minden növényt — fűvet, bokrot, fát egyaránt — és megkönnyítette az ősz munkáját.

Három órát utazom hajón, majd Szobon túl két órát ülök szekéren és délután 1/25-kor már a vadász-kunyhómtól indulok az első tájékozó, nyomozó, kutató cserkészetre. Az erdőörök jelentéséből megtudom, hogy az öreg bika még megvan, a csapája a területen hol itt, hol ott látható; de bögést még nem hallottak. Délutáni cserkelésem ideje alatt elkomorodik az idő; északról és keletről esőfelhők fenyegetnek. Estefelé pedig köröskörül beborul az ég és olyan mélyen járnak a felhők, hogy a magasabb hegyek csúcsát eltakarják. — Csak megváltozna már az idő és megjönne az eső! — fohászokodom, mert a jó szarvasbögéshez és a sikeres cserkészethez nedves, hűvös időjárás kell.

Másnap reggelre kívánságom teljesült és úgy látom, hogy a túlságosan sokáig tartott nagy szárazság utolsó napján jöttem fel a kőspallagi erdőbe, mert még az éjjel eredt meg az eső és szünet nélkül esik reggeli cserkészetem egész ideje alatt. Sötét a borulat, tehát csak 5 órára világosodik meg annyira, hogy rendesen látni lehet; így 5 órától 9-ig cserkelek a husztinai erdő részben és keresem az öreg bikát, vagy legalább a csapáját és várom a hangját... hiába.

Sokat csavarog ez az öreg bika és a nem valami nagy területéről gyakran vált át a szomszédba, ahol néha napok hosszat elmarad. Nem valószínű, hogy könnyűszerrel puskavégre kapom, csak remélem, hogy nagy kitartással vadászva, egyszer mégis csak összekadok vele. Nehány eredménytelen cserkészet és hiábavaló les az ilyen nemes nagyvadért nem nagy áldozat. Nagy idő van még előttem a szarvasbögés és szeptember hava végéig és nem sajnálom ezt az időt mindvégig ennek az egy bikának keresésére fordítani, csak sikerülne már az elejtése.

Aztán napról-napra hajnalban, reggel, délután és este mindig ugyanazt teszem; hol cserkelve keresem, hol lesben ülve várom a husztinai öreget.

A hirtelen jött őszi közből serényen dolgozik és mindjobban átgyúrja az erdő képét. A nyár rettenetes szárazságát még a fák is nagyon megsínylették; lombjuk fonnyadt, aszott. Van olyan fa, melynek egész lombja már úgy elszáradt és annyira megsárgult, mint amilyen a haraszt csak késő ősszel szokott lenni és igen sok az olyan fa, amelynek egyetlen ép, zöld levele sincsen. Hűvös is van és a kunyhóban napközben is kell fűtenem, ami az őszi hangulatot növeli.

Végtelenül szeretem az őszt és annak minden tünetét az erdőben, szeretem a vadászkunyhóban, a kályhában, a tűz barátságos ropogását és az égő fa illatát. Ez a vadászat legfőbb, legszebb ideje. Az igazi vadászélethez kell a vadászkunyhó, melynek kedélyességéhez és hangulatosságához kell az őszi hűvös idő, a sárguló erdő odakint és a tűz melege odabent.

Rakom, élesztgetem a tüzet a kályhában, jól esik a meleg, kinézek kunyhóm kis ablakán a komor, borus hervadásba, boldog vagyok, hogy az erdőben lehetek, felébrednek bennem a szép multnak, az Erdős-Kárpátokban eltöltött szarvasbögési évadoknak emlékei és vágyom valami jó vadászterület, valami csendes, nagy erdő után, ahol a vadnak és a vadásznak nyugta van. Mert mind az erdő és általában a szabad természet, mind a komoly vadászat mély varázsának megértéséhez főképpen az kell, hogy az ember maga legyen, folyton érezze a magányt, semmi se emlékeztesse embertársaira, ne halljon semmi kiabálást, kocsizörgést, autótülkölést, kutyaugatást, harangszót, a falu és országút zaját, bányákból robbantást, stb., amiből a vadásznak a kőspallagi erdőben úgyszólván éjjel-nappal bőven kijut. Úgy érzem, hogy az a nagyvad, amely mindezt az emberi zajt és általában az emberek közelségét talán már megszokta, a szó teljes, vadászos értelmében már nem is vad, mint ahogyan nem is valami nagyon kellemes tudat az, hogy a kilőtt golyó a dirib-darab erdőkből összetákolta és lyukas keztyűhöz hasonló alakú területen minden irányban átmehet a szomszédba, veszélyeztetve a határon, az erdőszélen leselkedő községi puskások testi épségét.

Szeptember 16-án este hallok első ízben bögést. Előttevaló éjjel is esett az eső és virradóra fehér köddel volt tele az erdő. Ezévből az első őszi köd! A reggeli

cserkészeten a lombhullásos, ködös, késő őszi hangulaton kívül nem volt minnek örülnöm és a délutáni sétám sem járt eredménnyel. Már alkonyodik, amikor a területem közepén, szálerdővel borított két magaslat között, a nyeregben, egy kis tisztáson, csak úgy kísérletképpen — mert már únom a nagy némaságot — bögőcsigámmal egyszer beleszólók a csendbe. Kis vártatra hosszan, vontatottan felel — nem tudom, hogy a keresett öreg bika-e, vagy más — nem is nagyon messziről. Nem mehetek feléje és hanggal sem ingerlem tovább, mert a sötétedés gyorsan halad és véget vet a vadászásnak. Nagy reménnyel és bizakodással lopakodom csendesen a kunyhómba. Szarvasnász idején a hallott első bögés úgy hat a vadászra, mint amikor a pislogó parázsra faforgácsot hányunk; fellobban a vágy s a remény, csapong a képzelet és nő a bizakodás.

Másnap reggel a területnek azon a részén cserkelve, ahonnan este a bögés hangja hallatszott, az erdő esőáztatta, puha talajába vésődött, két valóban kiváló vadcsapára találok. Az egyik egy erős szarvasbikacé, a másik egy hatalmas vadkané. A bika nem lehet más, mint a »husztinai öreg«, a disznó pedig bizonyára a régtől tudott »vadállói nagy kan.« Sokért nem adnám, ha területemnek ezt a két öreg csavargóját meglőhetném! Nem sajnálom tőlük a lesésükkel és keresésükkel eltöltött és még eltöltendő nagy időt.

A néha hetekig, hónapokig, sőt esetleg évekig tartó mérközés egyrészt a vadász értelmisége és tudása, másrészt az erdő ilyen megöregedett lakójának ösztöne és érzékei között nagyon érdekes dolog és az ezzel járó fejtörés, tervezgetés és kísérletezés adja a vadászat igazi zamatját. A vadász dolga túljárni a vad eszén, ami sok esetben igen nehéz feladat. Amíg a vadféle még fiatal és tapasztalatlan, könnyű vele találkozni, de mennél öregebb, annál jobban tudja — mert már kitapasztalta — a módját annak, miképpen kerülheti el a találkozást az emberrel.

Múlnak a napok, telik az idő. Ilyenkor csaknem olyan a vadász életmódja, mint az üldözött vadé. Mind a vadász, mind a vad titokban, csendesen, lopakodva járja az erdőt — főképpen az alkonyodás és virradás szürkületében — és a különbség csak a törekvésükben van; míg a vad kiváló érzékeivel védekezve, kerül el a vadászt, addig ez minden lehető emberi fortéllal igyekszik vele találkozni.

Az időjárás vadászásomnak nagyjában kedvez. Általában hűvös van és gyakran esik az eső. Egyébként szokatlanul gyorsan halad munkájával az őszi. Más esztendőkhöz ilyenkor az erdő lombja még csak tarkulni, sárgulni, barnulni kezd, de ezidén szeptemberben a természetnek csaknem októberi formája van. Hull, napról-napra szaporábban hull az elszáradt, megsárgult lomb és már annyi az új haraszt a földön, hogy az utakon és ösvényeken sem lehetne zajtalanul járni, ha az eső nem öntözné meg naponta a harasztot.

Az időjárás tehát olyan, amilyennek a vadász szarvasbögés idején magának kívánja, de aggódva látom, hogy az egész nyáron nélkülözött eső szeptember derekán már későn jött és már nem teheti jóvá azt, amit a nyári szárazság elrontott. Délnek lejtő, meleg fekvésű területemen elfogyott a vad minden legelője. Régen elhervadt minden növény, szürke avarrá aszott a fű és keresve sem lehetne egyetlen zöld levélkét vagy fűszálat találni. Ez a körülmény okozza, hogy a területen járó — többnyire csak átváltó — szarvasok száma egyszerre nagyot apadt. Mind kevesebb a friss

csapa és minden jel arra vall, hogy a szarvasok nagyobb része feljebb vonult, a magasabb és hűvösebb fekvésű Börzsönyi hegyekbe. Ezzel aztán kifogytam a tudományból, mert már nincsen mire alapítani vadászatomat, nincsen amiből következtetnem, aminek alapján terveket szőnöm lehetne.

A nagyvadra vadászásnál — melynél minden egyes lövés jelentős esemény — a vad zsákmányul ejtése egy rendszerint hosszabb lefolyású élménynek befejező jelenete. A természetért és a szabad vadászéletért rajongó vadász pedig, akinek mindabban a tevékenységben, amely a lövést megelőzi, vagyis magában a vadászásban is öröme telik, nem csügged el, ha sokáig

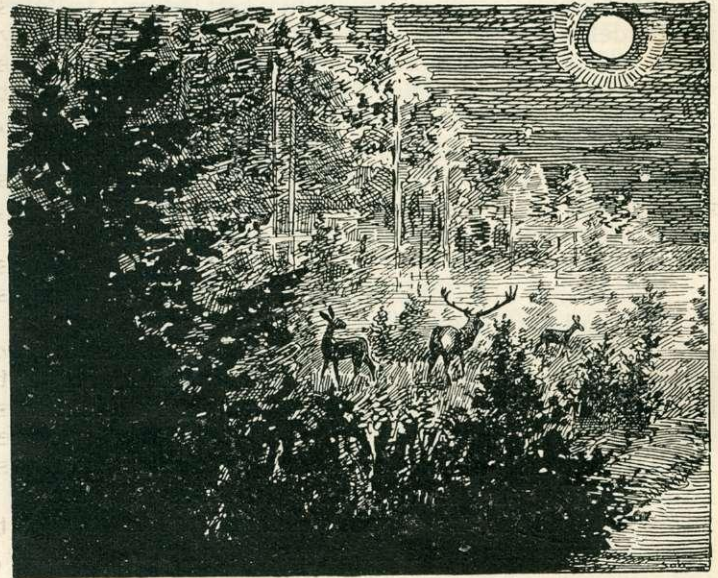

Reggel csak a nyomok árulják el.

csak kitartással kell lesnem, keresnem, hogy összeakadjak vele. Természetesen rögtön beüzenek a faluba, hogy nem kell a kocsi, mert nem utazom haza.

Délután 1/25-től sötétig, vagyis 1/27-ig, a Hosszúrétnek mondott kökényes, vizenyős csepötés körül cserkelek, ülök és bögök, de nem látok, sem hallok szarvast és a jókedvem néhány fokkal ismét lejjebb száll.

Majd megint csak múlnak a napok és telik az idő. Az erdőőrök hozzák hírül, hogy odafönt, a Börzsönyi-hegyeken vígan bögnek és verekednek a bikák. Közben idelent, a Husztinában, nem zavarja semmi a csendet és unalmat. Nem tudom, hová lett megint az öreg bika, hogy még a csapáját sem találom sehol. Olyan nyugal-

hogy éjjel ki járt a területen.

Báró Schell József Antal tollrajzai.

nem ér célt és ha akár hetek hosszát sem süti el a puszkáját; csak a valószínűségét, vagy legalább a lehetőségét lássa a siker elérésének. De a szenvedélyes vadászt is elkedvetleníti, ha napok hosszát a keresett vadnak még csak friss csapáját sem leli, sőt annyira nem észlel, nem tapasztal és nem figyelhet meg semmit, hogy már nem tudja, mihez fogjon, nem tudja mi alapon, mikor és hol keresse a vadat. Minden tervszerűség nélkül, csak vaktában járni-kelni az erdőben, várva azt a bolond véletlent, amely valami kóbor vaddal összehoz, olyan szegényes módja a vadászásnak, amelyről már könnyűszerrel mondok le. A csaknem reménytelen vadászat pedig nem öröm, hanem keserűség.

Szeptember 20-án reggel 8 órakor az egyheti fáradozásom legteljesebb eredménytelenségétől és az általában reménytelennek látszó körülményektől alaposan elkedvetlenedve, elhatározom, hogy a vadászt félbeszakítom, öt napra pihenni hazautazom és majd 25-én térek vissza a kőspallagi erdőbe. Az egyik erdőőrt beküldöm a faluba, hogy számomra kocsiat rendeljen, amely délután bevisz Szobra. Ámde délelőtt 9 órakor beállít a kunyhómba a másik erdőőr és jelenti, hogy reggel 6 órakor a Hosszúréten, négy tehén és egy borjú társaságában, egy igen erős bikát látott.

A nagyszerű hír hallatára egyszerre megint jókedvem kerekedik. Feledve az elmúlt eseménytelen napok sívársága, már semmi okom félbeszakítani a vadászt. Az öreg bika visszatért a területre, régi helyén van,

mas minden cserkelésem lefolyása, mintha nem is szarvasbögés idején volnánk. Csak az időjárás és az erdő képe teremt tökéletes bögési hangulatot. Hajnalonként már igen hűvös van és az erdőben bujkál, jön-megy a köd; eloszlik, eltűnik, itt-ott hirtelen ismét keletkezik, mint egy füstgomoly terjed, mindent ellep, eltakar, majd megint ritkul és elszáll. Jön-megy és áztatja az erdőt. Olyan vizes reggelenként minden, hogy egyre csepeg a fákról, cserjékről halk kopogással a víz; — kip... kop... kip... kop... — hallik a haraszton a vízcseppekké sűrűsödött köd hullása. — De jó is azoknak — keseredem magamban — akik ilyen reggeleken olyan területen cserkelhetnek, ahol szarvas is van!

Néhányszor felkerülök területem északnyugati sarkába, a tolvajkúti szálalba, a börzsönyi határra, csak azért, hogy bögést halljak a szomszédból. Ha a bikák odaát, a határon túl hallgatnak, megszólítom őket a csigámmal, mire egyszerre három-négy öblös torokból jön a felelet. Aztán egy darabig gorombán feleselgetünk egymásnak és vastag hanggal köszörüljük a torkunkat, míg meg nem únjuk és el nem hallgatunk.

Egymásután mulnak el — számomra telve csalódással, vadászboruval — a szarvasbögés idejének és ezzel az egész esztendőnek legfőbb napjai.

Szeptember 25-e ebben az esztendőben a bögés leghangosabb, legmozgalmasabb és bizonyára sok vadász számára legsikeresebb napja. Virradáskor derült az ég

és szélcsendes, hideg idő van. A réteken fehérlik és lábam alatt ropog a dér. Bőgnek is ám a bikák, de csak messze, a szomszédban, ahonnan a reggel folyamán öt egyes golyólövés durranása hallik. Nem szép és cseppet sem nemes érzés az irigység, de szarvasbögés idején a szomszéd területről hallott golyólövésnek még a legönzetlenebb vadász sem örül, főképen akkor, ha maga bármi siker híján van.

Nem hiszek a szememnek, amikor cserkelés közben egy olyan nagyméretű friss szarvascsapára bukkanok, amelyet csak ritkán lehet látni. A mellső csülök nyoma $9\frac{1}{2}$ cm.-nyi széles és 12 cm.-nyi hosszú; a lépések hossza pedig 90 cm. Annak a bikának, amely csapáját a kőspallagi erdőben ekkora nyomokkal jelöli, még a husztinai öregnél is jóval erősebbnek kell lennie; valami más vidékről származó, vén kóbor bika lehet, amely kelet felől messziről jöhetett és az éjszaka folyamán váltott át a területen. Nagy darabon követem csapáját a szomszédos erdő határáig. Ezzel a bikával, melynek hírét a környékbeli erdőőröktől és mezőcsőszöktől már hallottam, aztán valóban csak véletlenül lehetne találkozni, mert ez bögés idején vándorolva, évente csak egyszer-kétszer, talán csak jövet és menet látogat el egyszer-egyszer hozzánk.

A husztinai öreg bika is megint itthon volt az éjjel. Ez is rendszertelenül csavarog, kóborol most. Hol megjön, hol napokra eltávozik, csapája a kétezerholdas területen hol itt, hol ott látható, de talán csak éjjel jár, hogy ennyi cserkeléssel még véletlenül sem találkozom vele.

Szeptember 26-án napnyugta után ismét a tolvajkúti sarokban vagyok, ahol a ritka szálerdőben, dombtetőn, egy vastag fa tövével üldögélek. Tőlem vagy 50 lépésnyire van a szomszéd terület sűrű vágásának széle. Derült és hűvös az idő. Velem szemben a nyugvó nap betűz a szalaszba és aranysárga foltokkal és fény-sávokkal szórja tele a fák lombját, törzsét és a földet. Erősen fúj a szél nyugat felől és fönt, a magas fák koronájában suhog, susog a már nagyon meggyérült lomb. Napnyugta után annyira lehül a levegő, hogy fázni is lehetne. Egyszerre megszólal messze a sűrűben a hangjáról már ismert jó bika. Csigámmal felelek neki, mire egyet-egyet bőgve, lassan közeledik felém. Már csak vagy 100 lépésnyire van tőlem, amikor megáll és egyhelyben bőg. Hiába ingerlem csigámmal, nem jön közelebb, csak egyre felesel. Nézem, nézem azt a kékes árnyékba merült, alattam lejtő sűrűséget, melynek rajza fokozatosan szürkül, homályosodik, sötétedik, míg csak ránk nem borul az éjszaka, az embertől üldözött vad legjobb védője, mentője.

Szeptember 28-a, 29-e és 30-a a multban, a régi jó időben, amikor még a Kárpátokban vadászhattam, csaknem minden esztendőben három legszerencsésebb napom volt. Ezekhez a napokhoz még valami keveset bízom, bár már fáradt és csüggedt vagyok és kedvetlenül vadászom. Kétheti folytonos vadászás, ha az bármi siker híján van, únos-úntig elég. De letörlesztem ezt a három napot is, mert hozzátartoznak a bögés évadjához, bár a husztinai öreg bikának se híre, se csapája. A cserkelésről különben már le kell mondanom, mert vastagon borítja az ösvényeket az új haraszt, melyet hajnalonként a dér, napközben meg a szél tesz ropogóssá, zörgőssé. Két holdvilágos este tehát a Nagyvadállón a nagy kant lesem, mert szarvasbika híján már ezzel is beérem, de úgylátszik, hogy ez is másutt vendégeskedik most.

Ennek a tizenhét napos vadászkirándulásomnak utolsó napján végül be kell érnem azzal a reménnyel — és vigasszal —, hogy »lesz ez még — valamint volt ez már — másként is«, amit bizonyítanak és amire emlékeztetnek az otthoni trofeák, amelyek becse ilyenkor nagyot nő az agancs nélkül, csalódottan hazatért vadász szemében.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS AZ ÖNGYILKOSSÁG FILOZÓFIÁJÁHOZ.

Írta: Gaál István dr.

A Természet ezidei 13—14. számában érdekes fejtegetéseket olvashattunk az öngyilkosság lényegéről, ennek logikai, etikai és jogtudományi tanulságairól. Ezeket a fejtegetéseket a cikkíró a közleménye végén hangoztatott ama tételének alátámasztása céljából bocsátja előre, hogy az állat igazi éhségstrájkra nem képes. S miután viszont egyik korábbi cikkem¹⁾ egy helyén én voltam néhány állat éhségstrájkj révén végrehajtott öngyilkosságának leírója, illetőleg régebbi adatok alapján való hirdetője, a főntebb idézett fejtegetéseket jórészt nekem szólóknak vélem, annak ellenére, hogy a cikkíró nem említette nevemet. Itt azt is előre kell még bocsátanom, hogy az állatok öngyilkosságának kérdését különálló cikk keretében a *Természettudományi Közöny* lapjain (1929. XI. 15-iki sz.) kissé bővebben feszegettem.

*

Hozzászólásom két egészen különálló szakaszra oszlik. Észrevételeim első csoportja, amely a filozofáló cikk néhány tételének boncolását foglalja magában, röviden a következőkben foglalható össze.

Amikor a mai természetvizsgáló az állat pszichéjének megnyilvánulásait elemezi, vizsgálatait az antropomorfizmus nem befolyásolja. Egyes szükséges alkalmakkor csak abban az esetben fordulunk kiegészítő, megvilágító példáért, *analógiáért* az emberhez, amikor az illető jelenség az emberen már megfejtett, vagy legalább valószerűbben értelmezhető. De hiszen ez fordítva is történik: állatmegfigyelések alapján magyarázunk emberi jelenségeket. Szó sem lehet tehát arról, hogy a természetvizsgálót bizonyos hasonlóságok hamis vágyára zökkenhessék. Ez a veszély annál kevésbé fenyegeti, mert a hasonlóságot az azonosságtól mindig meg tudja különböztetni.

A természetvizsgáló tehát nem állítja föl a tételt előre, pl. ilyenformán: »az ember öngyilkosságához hasonlót találunk nevezetesen az emberrel együttélő állatoknál, mert leginkább szolgálhatnak alkalmul arra, hogy az ember saját benső világát belemagyarázza.« Mondom, ezt így nem állíthatná föl, már csak azért sem, mert hiszen tapasztalati tények szólnak ellene. Tudniillik eddig is sok mérges kígyó, gyík, madár és vadon élő emlős faj esetében állapították meg az éhségstrájkot. Ezzel szemben pedig mindössze csak két-három házi emlősfajon.

Fontos természettudományos ténymegállapítás továbbá az is, hogy az öngyilkosság fogalomköre sokkal tágabb, mint azt a leggyakoribb, *legtípusosabb* emberi esetek alapján vélnék. Az öngyilkoságnak nagyon sok alfaja van, s ezek egyáltalán nem férnek bele a primitív képletbe: én megölöm magamat. Ime egy gyakori

¹⁾ Természettudományi közlemények V. (A Természet, 1930. évf. p. 34—36.)

példa az életből. Az erősen tuberkulotikus férfit orvosa a leghatározottabban eltiltja a dözsöléstől, éjjelezéstől, dohányzástól, nagyobb fáradoalmaktól, túlzásba vitt sportolástól, stb., egyúttal szabad levegőn való tartózkodást, tápláló ételeket, stb. rendel neki. S ismerve paciense bohém természetét, az orvos egyenesen azt is megmondja, hogy rendelkezései be nem tartása esetén rövidesen a halál fia. A paciens iparkodik is betartani az orvosi előírást s esze ágában sincs a halált keresni. De bohém vére mind gyakrabban ragadja el, s az előírások ellen többször vét. Egy átdözsölt éjszakai erős megfázás pedig valóban megindítja a föltartóztathatlan gyors folyamatot s az ember időnap előtt elpusztul.

Fölfogásom szerint itt öngyilkosság esetével állunk szemben, — jöllehet az egyén nem elhatározott szándékkal kereste halálát, — mert korai végének kétségtelenül ő maga volt az oka.

De még egy ilyen »átmeneti« eset. Egy vakmerő katona önként nekirohan a zárótűz alatt tartott tereprészletnek, tudva, hogyha átjut, nagy szolgálatot tesz csapatának, s nagy kitüntetést, előmenetelt szerez magának. De viszont azt is tudja, hogy az átjutási valószínűség olyan csekély, — előtte több mint százan is megkísérelték — hogy a gyakorlatban ezt egyszerűen lehetetlenségnek kell mondanunk. A vakmerő katona nekirohan... elpusztul. Kérdés: a hősi halál lényege itt baleset, szerencsétlenség, vagy pedig — öngyilkosság? De, hogy közelebb kerüljünk az állatok eddig egyetlen ismert öngyilkossági módjához, az éhségstrájkhoz, meg kell állapítanunk, hogy sok esetben még az ember sem azért kezdi a koplalást, hogy a végén éhenhaljon. Az állatok öngyilkosságáról szóló, fentebb idézett cikkemben ezt a következő példával világítottam meg.

Az emberek, akik pl. politikai fogságba jutva, az éhségstrájk fegyveréhez nyúlnak, hogy a hatóság erőszakja ellen tiltakozzanak, voltaképpen csak dacolnak. Igen ám, de ha a hatóság erre sem lágyul meg, a halál a foglyok eredeti akarata ellenére mégis bekövetkezik, vagyis a foglyok öngyilkosságot követnek el, — holott csak demonstrációt terveztek. S ugyanott hivatkoztam *gyermek*ek öngyilkosságára is. hangsúlyozva azt, hogy az élet lényegét nem ismerő gyermek sem dobhatja el az életét öntudatosan, a végcél világos kijelölésével. S még világosabb ez az *elmebajosok* esetében. Azt vélem, itt semmiféle filozófia sem magyarázhatja belé a »végső mozzanat előrelátását.«!

De még egy érdekes »alfaj«. A mult század vége felé az Egyesült-Államokban megalakult s több éven át főnállott az »Öngyilkosok Clubja.«¹⁾

Sorshúzás döntötte el, hogy a club-alapítás évfordulóján melyik tagnak kell öngyilkosnak lennie. Nos, úgy látom, ebben az esetben ezek a clubtagok sem »valami baj megszüntetése végett« váltak meg életüktől, hanem pusztán hóbort alapján.²⁾ A hóbortos embert pedig csak nagyon keskeny palló választja el egyfelől a normálisnak tartott óriási többségtől, másfelől pedig az elmebajostól.

¹⁾ A hatóságok hosszas huza-vona után betiltották ugyan ezt a clubot, ez a betiltás azonban — gondoljunk csak a prohibícóra és egyéb betiltásokra — esetleg máig is csak papirosan van meg.

²⁾ Ezenkívül pedig ne feledjük, hogy — ha pl. csak huszan voltak is — egyikükre csak 20, egy másikra 19, 18, stb. év múlva kerülhetett a sor, ezalatt pedig természetes halállal is meghalhattak.

Qui bene distinguit, bene docet. Ezeket s a még ezeken kívül beállítható fokozatokat sohasem téveszti szem elől az, aki ismeri a Föld s a földi élet fejlődéstörténetét. Mert hiszen mindvégig átmenetes összefüggéseket tapasztal. S így aztán természetesnek találja, hogy beszéd lehet az az értekezési mód is, amely nem emberi-forma szavakon épül föl. S öngyilkosság az is, ha az élet és halál fogalmának ismerete nélkül s a halál tudatos keresése nélkül, de saját ténykedésének vagy viselkedésének nyomán pusztul el az egyén.

Itt pörbe kell tehát szállanom némely filozófusnak azzal a tételével, hogy a gondolkodás funkciója okvetlenül megkíván bizonyos szókészletet, sőt megkívánja az emberi beszéd képességét is. Hosszabb fejtegetés helyett legyen elég itt csupán *Donáth Gyula* »Reflex, ösztön és értelem«¹⁾ valamint *Schmid B.* »Az állatok beszéde és játéka«²⁾ c. cikkére utalnom. S nem is kell a XVII. század nagy angol skeptikusára, *Hume*-ra hivatkoznunk, elég, ha nyitott szemmel magunk figyeljük meg állatainkat. Rá kell jönnünk, hogy az állat is tud tapasztalatokat gyűjteni, már pedig tapasztalatok gyűjtése és alkalomadtán ok- és célszerű felhasználásuk, vagyis ok és okozati összefüggések észrevétele kétségtelen bizonyítéka annak a szellemi funkciónak, amit gondolkodásnak nevezünk. Tehát erről az oldalról sem tagadható az állatok öngyilkosságának lehetősége.

Rövidsége való törekvésem ezúttal lehetlenné teszi, hogy a vitázó cikk logikai, erkölcsi és jogi tanulságainak beállítását természettudományos megvilágításba helyezzem. Meg kell elégednem annak ismételt hangoztatásával, hogy az »emberi öngyilkosságot« nem szabad egységes típusúnak tekintenünk, s még kevésbé lehetséges, mint olyant az »állati öngyilkossággal szembe állítanunk. A filozófus természetesen megteheti azt, hogy első-, másod-, harmadrendű öngyilkossági kategóriákat különböztet meg s az állatokét a legutolsóba helyezi; de a természetvizsgálót elsősorban csak a lényeg érdekli. Ez a lényeg pedig: öngyilkosság — öngyilkosság.

*

Észrevételeim második csoportja nagyon kevés helyen megfér.

Nem elszigetelten álló egy-két, hanem nagyon sok, különböző helyen, különböző állatfajon tett *megfigyelés* állapította meg az állatok éhségstrájkját. Aki ezt a megállapítást tévesnek kívánja minősíteni, az illető megfigyelők tévedésének forrására okvetlenül rá kell mutatnia. Erre mindeddig még kísérlet sem történt.

Ha pedig az adatok diszkreditálásáról nem lehet szó, akkor már csupán fogalmazási és értelmezési formásokra gondolhatunk. Jó magam úgy vélem, hogy a vitázó cikk — akarata ellenére — akkor világította meg legjobban az állat és az ember öngyilkosságának *lényegi* azonosságát, amikor e kettőt a következőképp állította szembe egymással: az ember az öngyilkosságot *megcselekszi*, az állat elpusztulása pedig csak *megtörténik*. Kétséget nem szenved ugyanis, hogy a sztrájkoló politikai foglyok esetében is csak »megtörténik« a haláleset, mert hiszen szándékuk nem ez volt. Viszont pedig a dacolás, az étel visszautasítása, lényegében szintén cselekvés, mondjuk: negatív-cselekvés. Tehát in ultima analysi a koplaló vipera is *megcselekszi* életének elpusztítását. Hogy az állatnak

¹⁾ Természettud. Közl. 60. köt. (1928) p. 5—11.

²⁾ Természettud. Közl. 62. köt. (1930) p. 100—111.

nincs világos fogalma a végső mozzanatról, életről, halálról, — ezúttal nem fontos, mert az is bizonyos, hogy mindezekről sem a gyermeknek, sem a hőbortosnak s legkevésbé a tébolyodottnak szintén nincsenek világos fogalmai.

A hozzászólások után, — amelyekért őszintén hálás vagyok — világosabban látom, mint eddig láttam, hogy az állatok öngyilkossága nem probléma többé. Vannak ugyan ismeretlen elemei, a kép egyik-másik vonala még nem határozott, de a lényeg már kibontakozott. A hiányzó részleteket pedig majd kiegészítik a természetvizsgálók nyomról-nyomra haladó megfigyelései.

A DÉLIBÁBOS HORTOBÁGY.

Írta: Segesdy László.

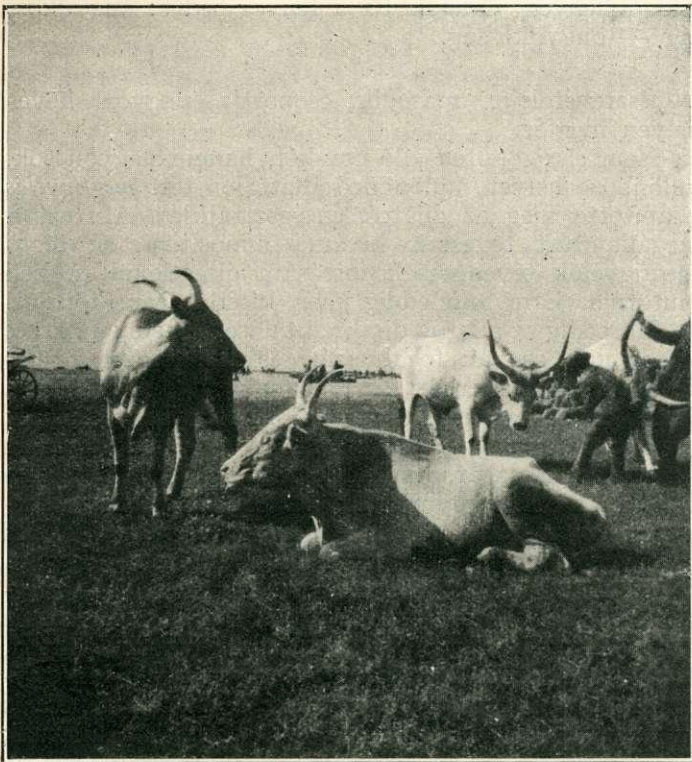
Hortobágy! Több, mint 50.000 kat. holdnyi sík terület. Hatvan kilométer szélességű gyönyörű rónaság, melynek szíkes talaját már sokhelyütt aranykalászos búzatáblák fedik.

Mindenütt gémeskutak, ménesek, juhnyájak. Gyönyörű naplemente és délibáb. A híres hortobágyi vásárok helye. Petőfi földje, ahol a nagy magyar költő sokszor megénekelt, »Kidőlt, bedőlt falú« csárdája ma is áll. Másfélszázezer állat állandó legelője. A csikósok, komondorok és hajtópulik korlátlan földje. A szűrszabók szűkebb hazája. A külföldi filmproducerek kedvenc találkozóhelye.

Délibábos, felhőtlen égboltozatú, aranykalászos, hangulatos, csodálatos szépségű magyar puszta.

*

Valahogy, mint az a bizonyos villámcsapás, mely a derült égből szokott mindig lecsapni, belekerült a sajtóba, hogy felszántják és megszüntetik a jó öreg Hortobágyot. Debrecen városának évente 60.000 pengőjébe kerül a »magyar puszta« fenntartása s ezt az összeget az államháztartás nem bírja tovább ráfizetni. Föl kell tehát szántani a nagy magyar pusztát,

Ökörzsorda a Hortobágyon. Berkes Ferencné felvétele.

Angol filmezők a Hortobágyon. Berkes Ferencné felvétele.

ságot, hogy ezentul ne csak szíkes legelő és árvalányhajas, terméketlen síkság legyen, hanem búza és rozstermő vidék, mely bőven meghozza a beléje fektetett munka és tőke kamatait.

Sajnálattal kell leszögeznünk ezeket a tényként kolportált híreket, mert nekünk természetbarátoknak igen fájdalmas lenne a Hortobágy elvesztése.

Igaz, hogy hatvanezer pengő nagyon sok pénz s igaz az is, hogy a Hortobágy ezért az összegért nem ad mást, mint jó legelőt, árvalányhaját, pipacsot és délibábot, de mégis fontolóra kell vennünk, hogy a Trianon által kegyetlenül megcsonkított és természeti szépségeiben oly szegénnyé vált hazánk elbírja-e egy olyan csodálatosan szép és európai viszonylatban is híres terület elvesztését, mint a hortobágyi puszta? Mert kétségtelen, hogy abban a pillanatban, amint fölszántják, megművelik a Hortobágyot, ha a föld, amelyen most fekszik, értékesebb is lesz, magát a híres Hortobágyot mindörökre elveszítjük s ezáltal szegényebbek leszünk a leghíresebb természeti szépségünkkel, olyan látnivalóval, amelyért messzi országokból keresik fel nagyon sokan hazánk földjét.

*

A mérleg egyik serpenyőjén a hatvanezer pengős ráfizetés áll, másikon pedig a hortobágyi puszta reprezentáló szépsége és az a jövedelem, amit a külföldi látogatók idecsábításával hajt nekünk. Nagyon is nyílt kérdés, hogy melyik serpenyő húzza le a másikat. Ha pontosabban utánaszámolunk és némi részben tekintetbe vesszük az erkölcsi sikert is, csaknem bizonyos, hogy a Hortobágy győztesen kerül ki a mérlegelésből.

A német és angol filmesek egész hada indult most újabban a Hortobágy felé, hogy fényképezzék és megörökítsék a nagyvilág számára ezt a tüneményesen szép területet. Ez a legnagyobb propaganda, amit a Hortobágy csinál önmagának és annak a megcsonkított országnak, melynek területéből 50.000 kat. holdnyi területet foglal el.

Ez az aránylag nagy terület ma már jelentékeny részben be van vetve és jó búzatermő vidék. A szíkes része (és nagyrészt ebből áll) pedig nem használható, vagy olyan költséges lenne a megműködése, amilyen költséget, a mai jó búza-

termés mellett, nem irányozhat elő az államháztartás. Csöbörből vödörbe jutnánk. Mert igaz ugyan, hogy ma hatvanaezer pengőjébe kerül az államnak a Hortobágy fenntartása, de vajjon nem fog-e még ennél is többé kerülni, ha a rengeteg kiterjedésű szikes talaj megmunkálásáról lesz szó?

*

A délibábos, gyönyörű Hortobágy, mint természeti szépség, ma már olyan tankönyvi anyag, amelyet a köztudatból kiírtani amúgy sem lehet. De nem is kell, mert nincs rá szükség. Azok a kósza hírek, amelyek a Hortobágy megszüntetését kolportálják, bizonyára csak kósza hírek fognak maradni továbbra is s a magyar kormánynek esze ágában sem lesz a magyar pusztát eltörölni a föld színéről.

Hiszen ilyen alapon szét lehetne hordani a Gellérthegyet és meg lehetne szüntetni a tihanyi visszhangot is, mert egyik sem hajt különösebb hasznot a létével. Csak éppen, hogy szép, olyan természeti szépség és érdekesség, amely mellett nem lehet közömbösen elmenni. És ez éppen elég. Sőt! Ez minden.

*

Hortobágy nem törődik a kósza hírekkel. Él és virul a maga természeti szépségeiben s csodálatra készíti a hozzá közeledő idegeneket. Pezsdülő élet folyik itt mindenfelé. A legutóbbi hortobágyi nagyvásáron több mint 15.000 állatot hajtottak föl. Folyik az aratás rendben és vidám nótaszó veri föl a délibábos rónák csendjét. A külföldi filmesek ámulva figyelnek és lázas gyorsasággal pergetik a filmtekercset.

Élet ez, hamisítatlan, zamatos, eredetiségében utólrétegetlen magyar élet, amelyre talán még ráfizetni is érdemes.

*

Petőfi csárdájából vidám nótaszó hallatszik s a hortobágyi tüneményes alkonyatban »hazafelé szól a gulya kolompja...«

Száll, zeng, harsog az ének s Petőfi óriás szelleme uralja az egész esodás magyar síkságot, amelyen lassan-lassan elhalnak a nóta hangjai:

»Hortobágyi pusztán fúj a szél
Juhászlegény búsan útra kél,
Hová lett a nyája? Eladta.
Hová lett a kedve? Elhagyta.«

Petőfi juhászlegénye sohasem tudná elviselni a Hortobágy elvesztését.

A NÉPLIGET

Gyakran hallottam a budapesti embernek azt a panaszát, hogy nincsen megelégedve a fővárosi parkok terjedelmével. Amikor ezeknek az elégedetlenkedőknek — akik rendszerint a berlini *Tiergarten*-t, a párizsi *Bois de Boulogne*-t vagy a londoni *Hydepark*-ot emlegették — figyelmét felhívtam a mi nagyon is terjedelmes *Népliget*-ünkre, legtöbbször kiderült, hogy felől teljesen tájékozatlanok. Néhány esztendővel ezelőtt egy ismertnevű és nem fiatal újságíró járt nálam azért, hogy adatokat gyűjtsön a fővárosi nyilvános kertekről írandó cikkéhez. Amikor ezalkalommal megemlítettem neki a Népligetet, bevallotta, hogy bár budapesti születésű, de a Népligetben még sohasem járt; és pedig azért nem járt ott, mert »ennek a helynek a XIX. század végén igen rossz híre volt.« Ez a helytelen és téves vélemény a polgárság nagy részében még manapság is megvan olyannyira, hogy a fővárostól nagy költséggel és a fővárosi kertészettől nagy munkával és szeretettel átalakított és jókarban tartott Népligetünket a főváros közönsége távolról sem ismeri és látogatja annyira, amennyire ez a valóban pompás park azt megérdemelné.

A Népliget, Budapest székesfőváros legnagyobb parkja — melynek kiterjedése 112 hektár — két körülbelül egyenlő nagyságú részből az ú. n. »régii Népliget«-ből és az »Új-Népliget«-ből áll.

A déli része a »régii Népliget« kb. 63 éves ültetvény. Az itt még látható emléktábla arról tesz tanúságot, hogy »A fővárosi hatóság Ilenczfalvi Sárkány József képviselő indítványa folytán az ültetvényt alakította 1868-adi évben.

A régi Népliget tájkertészeti stílus híján csak erdőszerű ültetvény. Itt van elhelyezve az ismert, terjedelmes népligeti mutatványos-telep, az ú. n. »wurstli«, amelyet — főképen vasárnaponként — nagyszámú közönség látogat. A régi Népliget gyepes területének legnagyobb részén a közönség kedve szerint táborozhat és játszhat. Csak a labdarúgás van eltiltva, illetve bizonyos kijelölt helyekre korlátozva. Ezekben a helyeken a gyep természetesen nem valami kifogástalan állapotban van és főképen az eső nélküli nyári forróság idején pusztul, amikor még öntözővízben is hiányt szenvedünk. A mi száraz éghajlatunk mellett a gyep nem sokáig bírja a taposást és elcsenevészedik. Egészen más a helyzet pl. Angliában, melynek nedves éghajlata mellett, a mindig páratelt levegőtől, a gyep öntözés nélkül is állandóan üdezőld, bármennyire tapossák. Nagyon tévednek azok a tanácsadók, akik amellett kardoskodnak, hogy a budapesti nyilvános kertek pázsitjait bocsássuk a nagyközönség szabad rendelkezésére.

Meg kell jegyeznem, hogy éghajlatunk száraz volta folytán nálunk — kivált a pesti könnyű homoktalajban — amúgy is nehéz feladat szép pázsitot létesíteni és fenntartani. Ez nagy költséggel jár és csakis ott valósítható meg, ahol — a szakértelmen kívül — öntözővíz is bőven áll rendelkezésre.

Az Új-Népliget parkozása elődöm, *Ilseemann K.* kertészeti igazgató tervei szerint 1893-ban kezdődött. Ez a rész már modern kertművészeti alapon létesült. Bőven van ellátva vízvezetékekkel, kocsutai szélesek, sétányutai szépek, kellemesek és művészi ízléssel vannak elrendezve. A tágas terek és utak mentén sokszáz pad kínálkozik pihenőhelyül. A tájkertészeti képek itt festői szépségűek és sokkal szebbek bármelyik budapesti más parknál. Néhány éve már a pázsitja is kifogástalan, úgyhogy bátran állíthatjuk, hogy a Népliget egy olyan elsőrangú városi park, amely bármelyik európai nagy városnak valóra dicsőségére. Csak az a baj, hogy a főváros polgárságának legalább 80%-a nem ismeri, illetve nem látogatja. Pedig lehet ám itt pompásan pihenni, üdülni és a növény- és madárvilágban gyönyörködni!

Dendrológiai szempontból bírálva a Népligetet, megemlítendő, hogy vagy 500 különféle lombhullató fát és cserjét találunk benne. Ezek egyrésze azonban csak az utóbbi években lett itt elültetve. Az érdekesebb és ritkább fák és cserjék a nevüket feltüntetető jeltáblákkal vannak ellátva. Sajnos, nem hallgathatom el, hogy a közönségnek egy éretlen része abban leli mulatságát, hogy ezeket a jeltáblákat összetöri, vagy ellopja vagy legalább is felcseréli. Hallottam arról a panaszról, hogy a jeltáblákon a növények latin neve mellől hiányzik a magyar nevük. Ennek a hiánynak az az oka, hogy sok növénykülönlegességnek egyáltalán nincsen tudományos magyar neve.

Az ezüstfenyőféleken (*Picea pungens*) és az osztrák fekete-fenyőn (*Pinus austriaca*) kívül más fenyő a népligeti száraz és terméketlen homokon nem igen díszlik, s ez okból itt alig látunk fenyőféleket.

Közérdekből éreztem szükségét annak, hogy hazánk fővárosának legnagyobb, de legkevésbé látogatott parkját a közönségnek fokozottabb figyelmébe ajánljam.

Ráde Károly.

A TIHANYI MAGYAR BIOLÓGIAI KUTATÓ-INTÉZET

Írta: Csengő Nándor dr.

A nagy világháború és az azt követő politikai és társadalmi megrendülések a nemzeti társadalmat kilendítették a megszokott csendes és nagy emóciókkal nem járó útirányból. Ilyen időben az élen állóknak a nemzetet vissza kellett vezetniük arra az útra, melyről a kataklizma kilendítette, vagy ha a régi út is elmosdott vagy értékét veszítette, új irányról, új utakról kellett gondoskodniuk. A visszavezetés célja a tradícióhoz való visszatérés volt; az új utak kijelölését azonban sok tényező közül legfőképpen a már meglévő nyugati kultúrával való harmónia szabta meg. A visszatérés és az új irányjelölés aktuális volt nemcsak a politikában, hanem a nemzeti társadalom minden életmegnyilvánulásában. Innen van az, hogy az egyébként mindenkor csendes mederben haladó kultúrpolitikánk is új utakra kényszerült és nagy átfogó program kellett, amely természetesen nem hagyhatta érintetlenül egyetlen vele kapcsolatos régi intézményünket. Ez a kultúrpolitikai lendület egyformán érintette az elemi- és közép-fokú iskolát, fejlesztette a felsőbbfokú oktatást és tudományos

intézeteket. A magyar kultúrpolitika a háborút követő időben célkitűzésében, jelentőségében soha nem észlelt mértékben növekedett. Ennek oka pedig az, hogy a kultúrpolitika célkitűzése nem csupán a nemzeti társadalom belső területére szorítkozott, hanem a nemzet mai politikai helyzete folytán szükségképpen fő külpolitikai tényező lett. Ilyen célkitűzésű és hivatású kultúrpolitika elsősorban az oktatási intézményeket érte és oktatásügyi reformot eredményezett.

A magasabb oktatás, mint a magasabb értelmiség kifomálója, intenzívebbé vált az ország különböző helyein elhelyezkedő egyetemek segítségével, melyek egy-egy nagyobb terület kultúrközpontjai lettek. Míg ezek a kultúrintézmények a nemzeti társadalom belső erejének növelését célozták és könnyebben megoldhatók voltak, szükség volt olyan intézményekre, melyek nemzetközi értékelésben is közkinccset jelentő tudományos munkának adnak hajlékot. Bár ez nehéz kérdése volt a megnyomorított ország elszegényült társadalmának, sürgette ennek megoldását a különös politikai helyzetünknek megfelelő és új célkitűzésű kultúrpolitikai program, hogy az értékes szellemi erő kifejtésre érett magyarság kiemelkedő egyénei ne nélkülözzék a kutató munka feltételeit: a megfelelően felszerelt kutató intézetet, melyben a végzett kutatás eredményei világértékűek. A tudományos kutató intézmények közül sok szó esett már a *Tihanyi Magyar Biológiai Kutató-Intézet-ről*. Talán mondani is felesleges, hogy tévesen ismeri a társadalom ezt az intézetet, melyet egy *szűk* kutató területre, (halbiológia) szorítkozó nagy intézetnek tart; pedig ez az intézet kiváló természettudósaink évtizedeken keresztül állandóan napirenden levő kívánságának és szép terveinek megvalósulása. Azt hiszem, kívánatos, hogy ne csak a természetkutatók, hanem a természet szeretőik közül is mennél több helyes megvilágításban ismerjék meg ennek a kutató intézetnek célkitűzéseit és munkakörét. Hisz nálunk rendszerint az értékes, ami idegenben van; a magunké semmi, mert vagy felületesen ismerjük, vagy sehogy.

A biológiai állomás felállítását már régen sürgették, főleg a *Természettudományi Társulat* állattani szakosztályán zoológusaink (*Vangel Jenő, Herman Ottó, Horváth Géza, Entz Géza, Soós Lajos, Leidenfrost Gyula*, stb.), akik annak fontosságát világosan látták. Ennek a szakosztálynak lapjában, az *Allattani Közlemények*-nek majd minden évfolyamában találunk adatokat, amelyek ilyen intézet felállításának szükségességéről, memorandumozásról, felterjesztésekről, átiratokról és bizottságok alakításáról szólnak. Buzgó tudósok hő óhajtsái voltak ezek szép elméleti elgondolások, a külföldön tapasztalt, nagyszerű munkát végző intézmények megkívánásai a biológia fellendítésére. Ezek a kívánságok azonban nem tapadtak meg azon a helyen, ahol ilyen ügyekben döntenek és megvalósítanak. Pedig akkor még nagyobb terünk volt. A Balaton hidrobiológiai kutatásán kívül az Adria kutatása is benne szerepelt tudósaink célkitűzésében. Ha elolvassuk a *Természettudományi Társulat* állattani szakosztályának 1913. évi október 3-i üléséről szóló referátumát, szinte érezzük a sorokon át azt a nagy örömet, amely az elnöki megnyitó nyomán támadt. Pedig csak arról referált az akkori elnök, *Méhely Lajos dr.*, hogy haditengerésztünk egy hajót bocsátott a magyar kutatók rendelkezésére tenger-kutatás céljából. Ez a hír elegendő volt, hogy újra fellobbantsa a fiumei biológiai állomás megvalósításának reményét. Pedig hát csak jóval később — a nagy kataklizma lezajlása után — indult meg egy igen szerény, de annál dicséretreméltóbb kezdés, amely a magyar biológiai kutató-intézmény csírájának tekinthető. 1925. évben a *Magyar Nemzeti Múzeum Révfülöpön* igen szerény keretek közt, de annál nagyobb buzgósággal s komoly törekvéssel megszervezte a magyar biológiai állomást és hírül adhatta a tudományos világnak működésének megkezdését. Most már gyors ütemben követik egymást a biológiai kutatás szempontjából fontos dátumok. 1926. évben *gróf Klebelsberg Kunó* kultuszminiszter megalapítja a tihanyi biológiai intézetet olyan alkotó törekvéssel, hogy ugyanebben az évben augusztus 25-én alapkövetéletét, 1927. év szeptemberében már a kész intézet megnyitását ünnepelhetjük és a kicsiny révfülöpi állomás illő helyre, nyugat-európai népek családjába való, magyar néphez méltó új otthonába költözködhettett. A kicsiny révfülöpi állomás primitív butorzata, néhány várótermi pad és asztal pedig ma ott szerénykedik a tihanyi intézet alagsorának egyik kis helyiségében, hogy ha majd egyszer idők múltán, az intézet múzeuma kialakul, benne kapjanak helyet az egykori szerény kezdet dokumentumai, a régi és az új szemléletében pedig a kitartó törekvés és komoly munka, a megértés és jószándék értékes eredményeinek hirdetői.

BARLANGKUTATÁS

Rovatvezető: Kadić Ottokár dr.

A BÜKK-HEGYSÉG BARLANGJAI ÉS ŐSLAKÓI.

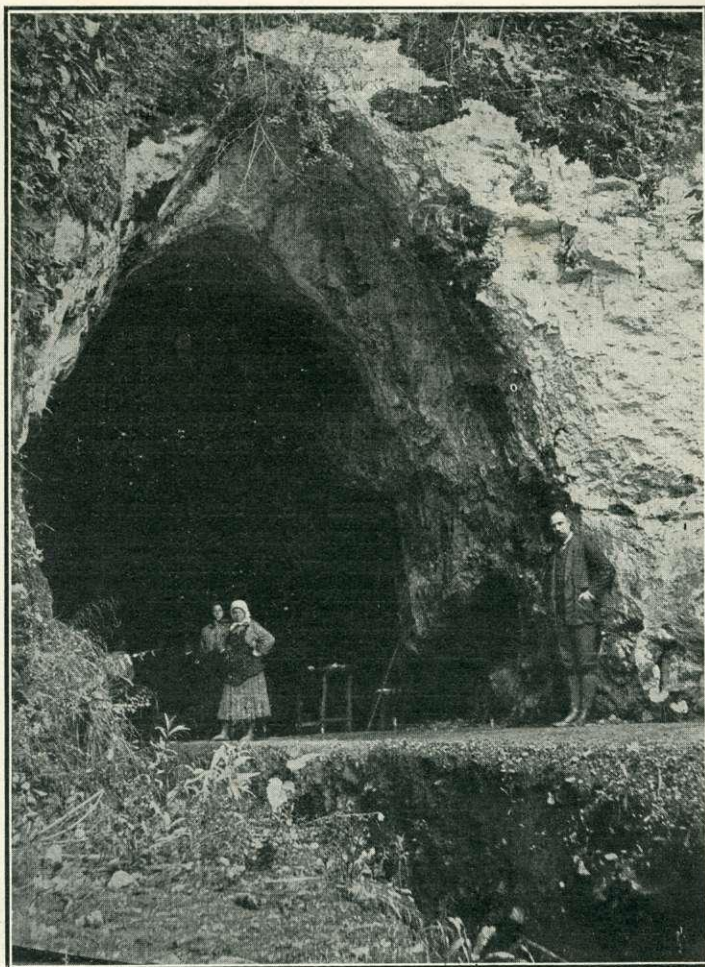
Írta: Kadić Ottokár dr.

(Folytatás.)

Visszatérve Hámorba, ne mulasszuk el az őstörténelmi szempontból nevezetes és tanulságos barlangok látogatása után a falu büszkeségét, a hámori mésztufabarlangot is megnézni. A Szinva és Garadna találkozásánál nagymennyiségű mésztufa rakódott le, amelyről helyenként a patak vize magasról bukik alá. A leeső víz szétporlad, jelentékeny része elpárolog, a vízben volt szénsav elillan, a vízben feloldott mész pedig ilyen helyen mésztufa alakban az oldatból lecsapódik. Így keletkezett az a hatalmas mésztufaleraakódás, amely a lillafüredi völgy alját kitölti s amelynek vége Hámor községben a Szinva és Garadna egybefolyása alatt a vadregényes partot alkotja. Ez a tufaleraakódás ősi idők óta tart s mivel a vizesések helye állandóan változott, a mésztufaleraakódás pedig nem volt mindenütt egyenletes, hézagok, vagyis üregek keletkeztek, amelyeket vékony hasadékok kötnek össze.

A Kecske-barlang bejárata. Dr. Kurián Gy. felvétele.

A Büdöspeszt bejárata. Dr. Kurián Gy. felvétele.

Így keletkezett az a barlang, amely a Topicer-féle vendéglő mögött és a szövetkezeti épület mellett nyílik. Ezen a helyen régebben kis vashámor állott s hogy a mésztufából kifolyó vizet jobban kihasználják, a víz folyása irányában altárót hajtottak a mésztufás hegyoldalba. Ekkor akadtak azokra az összefüggő kisebb-nagyobb üregekre, amelyeket akkoriban a patak áthidalásával hozzáférhetővé tettek, elzártak és az érdeklődőknek mutogattak. Később a barlangot elhanyagolták, az áthidalás elkorhadt s mivel a barlangba most már nem lehetett bemenni, feledésbe ment. A barlangot a szeletai ásatások alkalmával magam is felkerestem, azt pontosan felmértem s *Hámori-barlang* néven az »Urániá«-ban ismerttettem. Újabban a lillafüredi nagyszabású építkezésekkel kapcsolatban a kincstár a barlangot tovább feltárta, rendezte, villanyvilágítással ellátta s így *Anna-barlang* néven az idegenforgalom szolgálatába helyezte.

Az Anna-barlang ama kevés üreg közé tartozik, amely nem a szilárd mészkőben a víz kilúgása és kimosása következtében keletkezett, hanem a mésztufa egyenetlen növekedése folytán jött létre. Falait eszerint nem meztelen mészkő, hanem mésztufa alkotja, amely mohára és kelvirágra emlékeztető képződményeinél fogva a barlangnak egészen különös, szokatlan jelleget és szépséget kölcsönöz.

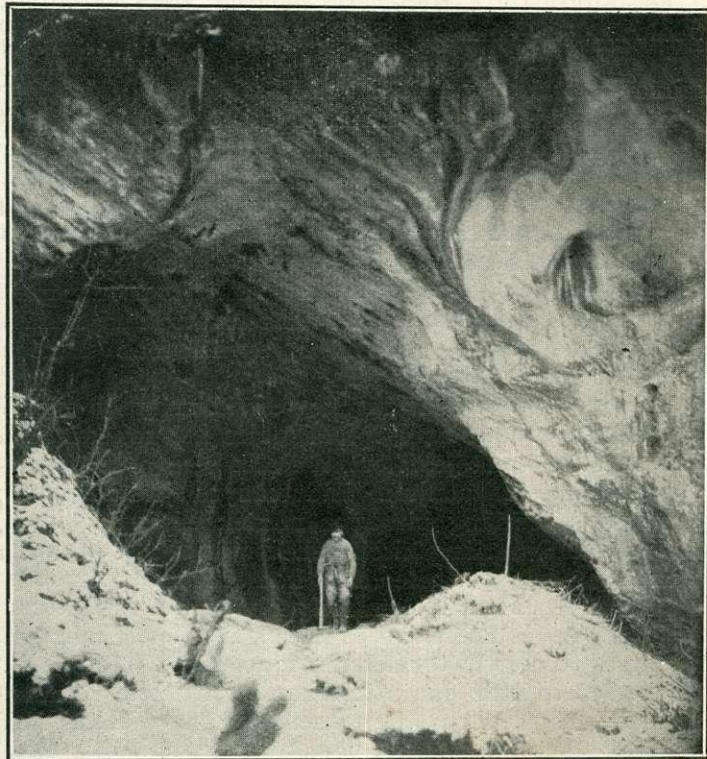
Az Anna-barlangon kívül Lillafüreden még három barlangot ismerünk: a *Lillafüredi-sziklaiüreg*et, a *Szent István-barlang*ot és a *Szent István-kőfülkéjét*. Ezek közül

csak a Szent István-barlang bír nagyobb jelentőséggel; ezt is a kincstár vette kezébe, feltárta s a meglevő, eddig ismert részeken kívül, állítólag több, nagyobb, csarnokszerű üreget nyitott meg.

Külön kirándulást kell szerveznünk arra, hogy a Forrás-völgyben és a Garadna balpartján elterülő mészkőhegység barlangjait felkeressük.

A Forrásvölgy a Királykút mögött összeszűkül s ebben a szurdokszerű völgyszakaszban nyílik a leg-
régebben ismert bükkvidéki barlang, a *Kecske-barlang*. Az út mellett tatóngó háromszögalakú nyílás elég tágas előcsarnokba vezet, amely hátulsó részében fokozatosan szűkülve és alacsonyodva, hosszú barlangjáratba vezet; ennek végső szakaszát már csak nehezen tudjuk végigmászni. Az előcsarnokban történt próba-
ásatások a fiatalabb kőkor emberének az emlékeit tárták fel. A barlang különösen arról nevezetes, hogy még az ú. n. aktív barlangok közé tartozik, vagyis nagyobb esőzések után a barlangból még ma is patak folyik ki.

Rézsút szemben a Kecske-barlanggal, magasan a sziklás hegyoldalban nyílik a *Büdöspeszt*. Ívalakú nyílása tágas, szabályosan kialakult üregbe vezet, amely végső részében fölfelé hajlik. Az évek óta itt történt ásatások a magasra kitöltött barlangot alaposan feltárták és jelentékenyen megnagyították. A barlang-kitöltés mélyebb szintjeiben ezerszámra menő paleolitos apró szilánkot találtunk, ami arról tanuskodik, hogy ebben a barlangban az ősember műhelye volt, itt készítette jégkori ősünk paleolit kőeszközeit. Az itt lakott ősember, sajnos, nagyon vigyázott kőkészítményeire, mert a sokezer megmunkálatlan dirib-darab szilánk között alig akadt jobban megmunkált kőeszköz. Csupán egy itt talált kicsi, satnya babérlevélhegy enged arra következtetni, hogy ez a barlang a Puska-porosi-kőfülke emberének volt második tanyája. A több-méternyi vastagságú barlangi agyagra egy méter barna

A Balla-barlang bejárata. Roskó P. felvétele.

és fekete humusz rakódott, amelyben a fiatalabb kőkor emberének csontmaradványait és rendkívül sok pompásan díszített cserépedény töredékeit leltük. A barlang egyébként igen lakályos, tökéletesen száraz és meleg, valóságos szalonbarlang, miért is turistáink szívesen felkeresik.

A Forrásvölgy végső szakasza, a Felső-forrás, ismét olyan hely, amely karsztgeológiai szempontból rendkívül érdekes. Közvetlenül a forrás fölött, a meredek hegyoldalon van a *Forrásvölgyi-sziklaüreg*, efölött pedig a *Forrásvölgyi-barlang* nyílik. E barlang alacsony, széles nyílása egységes nagy üregbe vezet, amelynek több kürtője és már elég vékony mennyezete van. Az omladozó mennyezetről lehulló és a kürtőkön kívülről behulló kőtörmelék majdnem teljesen kitöltötte ezt a barlangot. Mindez azt mutatja, hogy itt elaggott, pusztulásnak indult barlang előtt állunk, amelynek még csak néhány ezer évi életet jósolhatunk, azután ez is megsemmisül és töbör lesz belőle.

A barlang fölötti hegytetőn több, egymásután sorakozó töbröt találunk, ezek is valószínűleg a Forrásvölgyi-barlang tartozékai, egykori üregeinek beomlott részei. Valamivel tovább hosszúra nyúlt kanyargós, köröskörül zárt völgyelés húzódik, amelynek végén a Kaszás-kút nevű forrás fakad. Rendkívül érdekes ez a hely, mert a karsztüneményeknek egész sorát találjuk itt kicsi területen. A Kaszás-kút tipikus karsztforrás, a belőle fakadó víz végig csörgedezik az említett zárt, töbroszerű völgyelésen (uvalán), azután ennek alsó végén eltűnik; ez tehát kisebbszerű búvópatak. Kétségtelen, hogy ez a kis csermely, a Kaszaspatak, abban az időszakban, amikor a Forrásvölgy szintje olyan magas volt, mint a Forrásvölgyi-barlang, ezt a barlangot hozta létre. Később, amikor a völgy szintje alacsonyodott, az alacsonyabb fekvésű Forrásvölgyi-sziklaüregből folyt ki a patak vize, jelenleg pedig a mai völgy magasságában fakad.

A Garadna balpartján elterülő karsztos területet, a Felső-forrástól a Hetemérig bejárva, több barlangot találunk. A Csókáson töbör alján nyílik a *Csókási-barlang*, a Kőlyuk-oldalon van a *Kőlyuk*, a háromkúti sziklavonulatban van a *Sólyomkúti-sziklaüreg* (Vidróczy barlang) és a *Háromkúti-barlang*. Ezek közül legjelentősebb a Háromkúti barlang, nemcsak terjedelménél fogva, hanem azért is, mert az itt folytatott ásatások révén olyan kis szakócat találtunk benne, amely megmunkálásánál fogva egészen a miskolci két nagy mandulaalakú szakócára hasonlít. Abban a reményben, hogy a miskolci szakóca készítő ősembernek a tanyájára akadtunk, több ízben folytattuk az ásatást ebben a barlangban, de hiába, egynél több szakóca eddig innen nem került ki.

Ha az említett barlangokon kívül nagyobb bükki barlangot akarunk látni, Répáshutára kell rándulnunk, ahol a falu temetője fölött, a Balla-bérc oldalában a *Balla-barlang*-ot találjuk. Tudományos jelentőségénél fogva ez a barlang bizonyos mértékben vetekedik a Szeletával. E barlang kitöltésének mélyebb szintjeiben szakasztott olyan paleolitos kőeszközöket találunk, mint amilyeneket a Szeleta mélyebb szintjeiben leltünk. Aránylag kevés kőeszközt találtunk itt, de az, ami előkerült, egytől-egyig tökéletesen kidolgozott darab volt. Kőforgácsot, dirib-darab kőszilánkot itt nem leltünk. Műhely tehát ez a barlang sosem volt; az ősember ide, a Bükk belsejében levő vadásztanyájára, csak kész eszközöket hozott magával.

De nemcsak erről nevezetes ez a barlang; bennünket, akik annyi paleolitos ősembertanyát ismertünk meg a Bükkben, már nem lep meg, ha eggyel több ilyen barlangra akadunk. E barlang jelentősége főleg abban rejlik, hogy itt nemcsak paleolitos kőeszközöket, hanem végre magát az ősembert, annak csontvázmaradványait is megtaláltuk. Fokozza a lelet jelentőségét még az is, hogy a talált ősember egyéves csecsemő volt. Egyenesen csodával határos az, hogy itt a barlang lerakódásaiban, gyenge gyermekcsontok, legalább is húszezer éven át maradtak meg, meglehetősen épségben. A csontok nem a fennebb nevezett paleolitos rétegében, hanem magasabb szintben lerakódott sárga mészkőtörmelékes barlangi agyagban feküdtek. A velük együtt talált apró emlős- és madárcsontok arról tanuskodnak, hogy a csontváz a jégkor végéről, a tarándszarvas időszakából való.

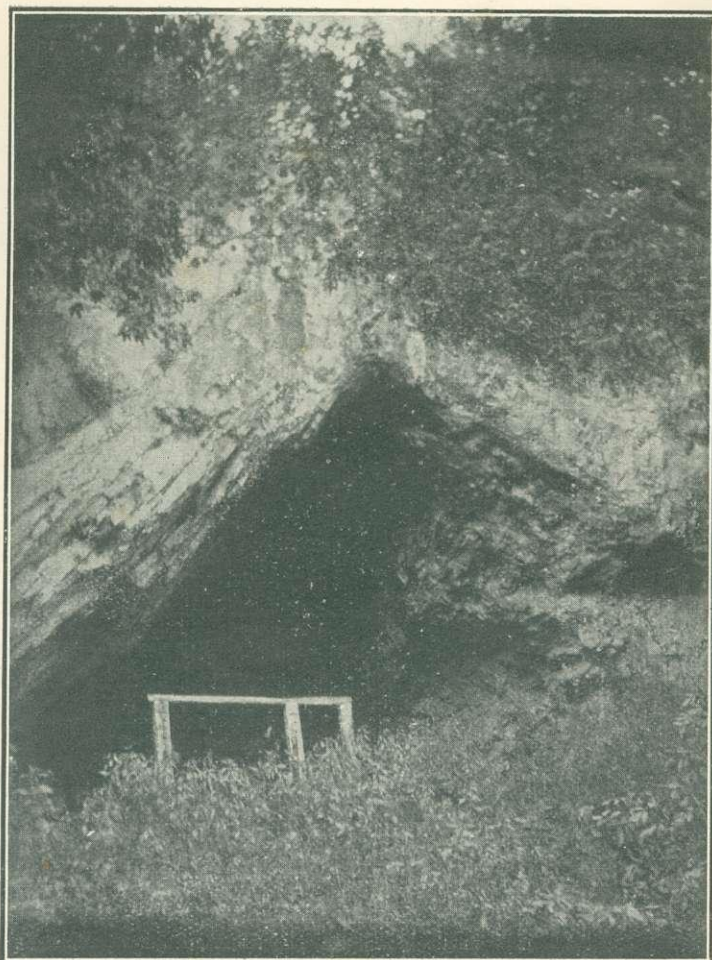
A Bükk-hegység nyugati részében a múlt évben végeztünk barlangtani kutatásokat s ez alkalommal hét barlangot, három zombolyt, öt kőfülkét, öt sziklaodot és négy más sziklaüreget, összesen 24 üreget ismertünk meg. Ezek közül a legjelentősebb a *Peskő*-, a *Kőrös*- és az *Istállóskői-barlang*.

A *Peskő-barlang* a hasonnevű mészkőszirtek vonulatában igen magasan nyílik. Bár nyílása sziklák között rejlik s nehezen hozzáférhető, mégis könnyen találjuk, mert Tárkányról sárga jelzésű turistaút vezet a barlanghoz. Az egi turisták érdeme, hogy a Bükknek ezt a bonyolult, sziklás, töbrös részét, ahol nehezebben tájékozódhatunk, színes útjelzéssel látták el s így a mozgást ebben a hegységben biztosabbá tették.

A *Peskőben* két ízben történt próbaásatások rengeteg apró rácsáló- és madárcsontot hoztak felszínre. Ezekkel együtt sok tarándszarvas-maradványt is gyűjtöttünk. Az itt lerakódott barlangkitöltés tehát a jégkorszak fiatalabb fázisába tartozik. Nagyon érdekes, hogy a jelzett apró állatok miképpen jutottak ilyen nagy tömegben ebbe a magasan fekvő barlangba. Megállapítottuk, hogy úgy, mint most, a jégkor idejében is a barlangban ragadozó madarak, nevezetesen sasok és baglyok tanyáztak. Ezek összeszedték a hegység területén élő akkori apró állatokat, zsákmányukat a barlangba vitték, itt szétmarcangolták, húsuikat lenyelték és az emészthetetlen csontot, tollat és szőrt begyűkből kiköpték. Az ilyen módon összegyűlt apró csontokat a barlangi agyag ellepte és sokezer éven át az enyészettől megóvta.

A *Kőrös-barlang* már a szilvási határban, uradalmi területen van. Talán ez az oka annak, hogy ezt a szép barlangot turistáink alig ismerik. A közepes nagyságú üreg a Fekete-sárnak Kőrös-bérc nevű részében fekszik. Szép szabályos, ívalakú nyílása több egymásba nyíló terembe vezet. Az első terem mennyezete beomlott s így széles kürtő nyílik a hegytetőre. A barlangban végzett próbaásatás őstörténeti szempontból nem járt különösebb eredménnyel.

Annál nagyobb jelentőséggel bírt az ugyancsak Szilvásvárad határában levő hatalmas *Istállóskői-barlang*. Az éveken át itt folytatott ásatások rengeteg barlangi medvecsontot szolgáltatottak. A barlang végső szakaszában két egymás fölé helyezkedő vastag tűzhelyrétegre akadtunk, amelyekben az ú. n. orinyáki ősember kőeszközeit leltük. Ez a kőipar a szeletait megelőzte, így tehát annál is régibb, sőt ezidőszert a legrégebb őskőkori kultúra ebben a hegységben. A barlangi

Istállóskői barlang. Roskó P. felvétele.

agyagot fedő humusztakaróban itt is megtaláltuk a fiatalabb kőkor emberének kultúra és csontvázmaradványait.

Ezzel a barlanggal be is fejezem a bükki barlangok ismertetését. Messze vezetne, ha ebben a tájékoztató közleményben a Bükk-hegység összes barlangjait akár csak futólag is letárgyalnám. Közleményemnek célja, hogy a magyar nagyközönség figyelmét a bükki barlangok jelentőségére felhívjam és minden egyes nevezetesebb barlang különleges fontosságára figyelmeztessem.

• VEGYESEK •

Nemesprémű állatok tenyésztése Németországban.

A németek 1921 óta foglalkoznak nemesprémű állatok tenyésztésével. Az ott tenyésztett állatállomány alapanyaga Kanadából és az Egyesült-Államokból származik. A következő állatokat tenyésztik: ezüstróka, kékróka, nyérc, nyest, mosómedve, szkunk, hód, angoramacska, karakuljuh; a nyúlak közül a csincillanyúl és castorrex. *Von Hans-Egon* állítása szerint a német éghajlat alatt éppen olyan értékes prémekeket tudnak az állatok tenyésztésével termelni, mint amelyeket azok eredeti hazája küld a világpiacon. *Prell* tanár, az ezüstrókanak németországi kiváló ismerője szerint csakis ott érdemes foglalkozni ezeknek az állatoknak tenyésztésével, ahol a téli hőmérséklet a nemesprém képződésére kedvező. Németországban Thuringia, Kirchberg a legalkalmasabb hely a legszebb ezüst-

rókaprémekeket termelésére. *Von Hans-Egon* a »Roosevelt«-fajta ezüstrókat ajánlja tenyésztésre. A kisebb prémekeket termelő jószágok közül a nyérc áll első helyen. Bajorországban külön »nyérc-telepek« létesültek már. Ezek közül a berlini birodalmi prémállatkiállításán a »Weiherhalde nyérc-telep« vitte el az első díjat. A prémtermelés — jövedelmező volta mellett is — nem a legkönnyebb dolog. Elengedhetetlen előfeltétele ugyanis az állatokkal való állandó foglalkozás. Feltétlenül az egyed természetéhez és tulajdonságaihoz alkalmazkodva kell takarmányozni; az etetések ideje pedig az állatok életkörülményeitől függ. Vannak éjjeli és nappali fajok és fajták; vannak olyanok, amelyek télen alszanak és olyanok, amelyek télen nem alszanak; az egyik faj növényevő, a másik húsevő, ismét mások vegyes táplálékkal élnek. A mosómedve pl. téli alvó, s így alvása előtt bő takarmányozást igényel. A róka, nyest, szkunk, nyérc állati eredetű táplálékot kíván. A hód növényevő és így tovább, más és más igényük van az egyes prémtermelő fajoknak. A prémállatok értékéről *von Hans-Egon* a következőket közli: jó családból való ezüstróka-tenyészpár ára 4—8000 pengő. A nyérc olcsóbb; 1500—2000 P. páronként. A nyest-tenyészpár csak 350—450 P., elsőrendű csincillanyúl tenyészpáronként 130 P. Prémárak: átlagos minőségű ezüstrókaprém 900 P, nyércprém 70—250 P, a nyest prémje 60—150 P, csincillanyúlprém 8 P. Ezek mind átlagárak, tehát a kiváló minőségű prémekek jóval magasabb áron kelnek el. *Von Hans-Egon* a Németországi nemesprémtermelésnek kedvező jövőt jósol. (Deutsche Landwirtschaftliche Tierzucht 1929. évf. 17. sz.)

Anghi.

Gereznák házi cserzése. Gereznák timsós vagy fehér cserzessel s egy kis ügyességgel házilag is kikészíthetők. A lenyúzott bőrt először alaposan megtisztítjuk. Eltávolítunk róla minden húscsapatot, fölösleges bőrkét, porcot, vért, szennyet és zsírt; a zsírt különös gondossággal, tompaélű késsel vakarjuk ki a bőrből. Ha a bőr tiszta, apró szögekkel deszkára feszítjük oly módon, hogy a húsos oldala kifelé nézzen és ráncot ne vessen, a húsosoldalt pedig meleg timsós lével (10 liter vízre 1 kg timsót és 1/2 kg sót számítva) kétszer-háromszor bekenjük; ezután az így kezelt gereznát két hónapig érlelni hagyjuk. A készre cserzett bőr merev és érdes, de nem törékeny. Puhává mechanikai úton tehető. A kicserzett és érett bőroket nedves fűrészpomba temetjük és ha elegendően átáztak, akkor a kerekvasat, amely egy szilárdan megerősített tompa élű szerszám, minden irányban kinyújtjuk, s ezt a műveletet addig ismételjük, míg a bőr megpuhul. A kerekvasat a bőr húsos felének minden irányban való kaparásával is helyettesíthetjük; ez esetben a bőr húzogatóását a kaparás után kézzel végezzük. *Ka.*

Fehérhasú barátfóka az Adrián. Az úszólábú emlősöket a Földközi-tengerben egyetlen faj, a fehérhasú barátfóka (*Monachus albiventer* Bodd.) képviseli, s így ez természetesen az Adriai-tengerben is előfordul. Adriai előfordulásának adatait legutóbb *Kühn Othmár* szedte össze (Die Robben der Adria; Der Zool. Garten, Bd. II. Heft 7/9 1930) és tette kritika tárgyává. *Kühn* szerint a barátfóka *Hvar, Vis, Busi, San Andrea, Cazza, Pomo* és *Pelagosa* nevű szigetek táján állandó. Hajdanában — valószínűleg még a XIX. században is — állandó tartózkodási helyeinek száma jóval nagyobb volt. Egykori elterjedésének határai a tengeri hajóforgalom megnövekedésével kapcsolatban zsugorodtak össze. A barátfókák nagyobb mérvű elszaporodását az Adrián, az Adriai-tenger viszonylagos halszegénysége is nagy mértékben akadályozza. *Ka.*

Milliárdokat jövedelmező bálnák. Vége már azoknak a jóidőknek, amikor az Atlanti-tenger európai partvidékének lakossága a zsákmányul ejtett bálnákon meggazdagodott. Manapság, ha bálnát akar vadászni az ember, kénytelen a sarki tengerekre menni, ahova a könyörtelenül üldözött bálnák egyik fajanak egyre jobban ritkuló mohikánjai menekülnek. Persze a legnagyobb (20—25 m. hosszú) fogas cetről, az ámbrás vagy nagyfejű bálnáról (*Physeter macrocephalus*) esik itt szó. Ma már csupán a Déli-Jegestengerben érdemes bálnavadászatot üzni. Minden évben száznál több bálnavadász gőzös távozik a Déli-Jegestenger vizeire Norvégiából. Ez az ország úgyszólván teljesen magának foglalta le ezt a rengeteg jövedelemmel járó iparágat. Norvégia teljesen modern alapokra

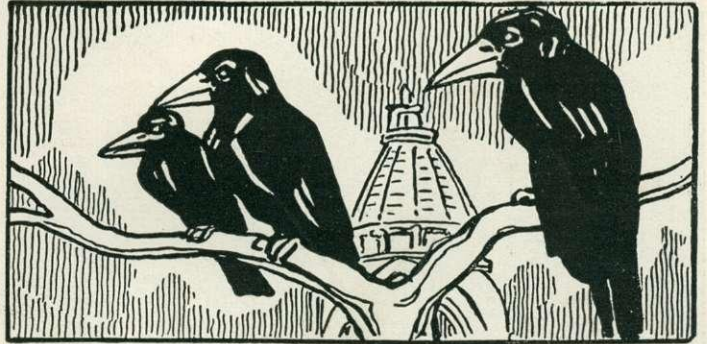
fektette a bálnavadászatot. Valamikor egy bálnavadász hajó nagynehezen 600—700 tonnára való anyagot tudott zsákmányul ejteni a három évig tartó vadászati időszak alatt. Három napig tartott, amíg egy bálnáról letudták szedni a szalonnáját. Az állat többi részét pedig otthagyták a cápák martalékául. A modern bálnavadászhajók ma már 15.000—20.000 tonnás hatalmas gőzösök. Egy-egy ilyen ciszternás gőzhajó tíz hét alatt teljes rakományra való olajat termel, persze éjjel-nappal dolgozva s néha húsz bálnát is felaprítva huszonnégy óra alatt. Az olajat nagy ciszternákban raktározzák el, a húst pedig külön eljárási móddal dolgozzák fel. Egy bálnából ekként 20—40 tonna olajat lehet kitermelni. A voltaképeni vadászat könnyű motoros bárkával történik, amely egy kis ágyúval van felszerelve, a velejáró szigonygal. Ez robbanószert tartalmazó kis orsóval van ellátva. Az orsó alighogy a bálna húsába hatol, felrobban, mire az állat kénosan vergődve s a tengert hatalmas farkával toronymagasságig felkorbácsolva ide-oda szökdel. És mivel a szigony kötélhez van erősítve, amelynek vége a motoros bárkán maradt, a bálna 15—20 kilométernyi távolságra is magával vonszolja a vadászokat a támadás helyszínéről. Ha már a bálna kimerült, ugyanazt az utat kell megtenniök a vadászoknak, amit már megtettek, de ellenkező irányban. A motoros bárka a gőzösig vontatja a bálnát, ahol sűrített levegővel felpuffasztják, hogy a víz felszínén maradjon. És ekkor akár van, akár nincs benne élet, megkezdik az értékes zsákmány földarabolását. A bálna olajából glicerint, szappant, sőt margarint is gyártanak. Ágyvelejéből gyógyszer készítenek, amit egyébiránt vederrel mernek ki a bálna testéből. Ez a zsíros és folyékony anyag cetin néven kerül kereskedelembé. A beleiben képződött s a nyílttengeri óriási polipokkal való táplálkozásából eredő beteges terméket, az úgynevezett szürke ambrát illatszert készítésére használják. Drága portéka. Grammjáért, pénzünkön, 10—15 pengő is fizetnek. Nem csoda tehát, ha a bálnavadászat Norvégiában nem kevesebb, mint három-négymilliárd pengőt jövedelmez évente.

G. V.

A tengeri teknős halászata. Az óriási, vagy zöld tengeri teknőst (*Chelonia mydas*) nem valami könnyű dolog zsákmányul ejteni. Legtöbbet fognak Nyugat-India és a Déli-tenger parti vizeiben. És mivel a húsa és tojásai miatt nagyon üldözik, óvatossá és bizalmatlanná lett az emberrel szemben. Különösen párosodás idején szoktak rajtaütni. Amikor is kiúszik a tengerből és a fűvényes partra mászik. Itt aztán hátsó lábával lyukat ás a homokba és abba rakja le nagyszámú tojásait. Ezeket távozás előtt a kihányt homokkal gondosan befödi. Leginkább ilyenkor forog veszedelemben az óriási tengeri teknős élete. Ekkor szokott előteremni rejték helyéből a halász, aki többedmagával nekiesik a halálra ijedt állatnak s nagynehezen a hátára fordítja. Ami persze nagyon fáradtságos dolog, mert néha 300—400 kilogrammot is nyom egy ilyen tengeri szörny. Tehetetlenebb valamit alig képzelhet el az ember a felborított óriási tengeri teknősnél. Eleinte szakadatlanul izeg-mozog, úszólábait szélmalom módjára eszeveszetten forgatja, hogy nehéz testét természetes állásba hozza. De csakhamar belefárad és meg se moccan többé. Hatalmas hátú pajzsa, amely a tengerben oly pompás védelmet nyújt neki ellenségével szemben, megakadályozza, hogy vissza tudjon térni a tengerbe. És itt az úszás legnagyobb mesterei közé tartozik. Ahol sziklás a part és a teknős nem bír kimászni a szárazra, már nehezebben lehet zsákmányul ejteni. Ilyenkor maga a halász kénytelen a teknőst a tengerben felkeresni. A forróégövi nyár déli óráiban, amikor szinte lángol a levegő, a teknősök a parthoz közelednek s a víz alatt pár méternyi mélységben szunyókálnak. A trópusi nap fénye és melege lehat hozzájuk. Az átlátszó vízben tisztán látni a tenger fenekét. Egyszer csak a part sűrű növényei közül előbukkan egy csónak. Benne két ember. Teknőshalászok. Az egyik lassan, szinte nesztelenül evez. A másik, akin egy szál ruha sincs, a csónak peremén hasal és lenéz a tenger fenekére. Nagyon kell vigyáznok, mert a tengeri teknős rendkívül szemfüles állat. Elég, ha megpillantja a csónak árnyékát, máris elillant. Ezért hátulról közelítik meg. Pillanat műve s a figyelő halász hirtelen mozdulattal a tengerbe veti magát. Ha nem tévesztette meg a szeme, a következő pillanatban már a teknősön lovagol. Ekkor minden erejét összeszedve, addig szorítja térdével az állatot, amíg ez a víz felületére nem emelkedik. Mire a társa segítségével csakhamar zsákmányul ejti. De ha a teknős felébredt, mielőtt a halász a hátán termett, villámgyorsan elillan és felriasztja a közelben alvó társait. És ekkor balul ütött ki az aznapi halászat.

G. V.

MI. UJSÁG AZ. ÁLLAT- KERTBEN?

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Újabb állatszállítmány érkezett az állatkertbe. Augusztus 13-án mozgalmas napja volt az állatkertnek. Ezen a napon érkeztek meg a *Hamburg-stellingeni* állatkert tulajdonosától, *Hagenbeck Károly*-tól azok az állatok, amelyeket az elcsereendő tizenháromhónapos víziló ellenértéke fejében kaptunk. Előzetes híradásunk alapján a közönség a napi sajtó útján tudomást szerzett a szállítmány megérkezéről s így ez alkalommal is sok nézője akadt az állatszállítmány befuvarozásának és elhelyezésének, mert ez a nem mindennapos látvány sok érdemes megfigyelésre nyújt alkalmat a közönségnek is. A Hamburgból érkezett szállítmány egy pár fiatal csimpánzzal, két vapiti-szarvastehénnel és egy hím párduccal gazdagította az állatkert állományát.

Régen érzett hiányt pótolnak elsősorban a fiatal csimpánzok, mert ilyenek 1914 óta nem voltak láthatók a budapesti állatkertben. A majomház előkelő vendégei »Bobby« és »Daisy« hamar hozzászoktak új környezetükhöz és mindjárt otthonosan érezték magukat nálunk, mert ezeket a kedves állatokat mindenki megkülönböztetett szeretettel fogadta. A csimpánzok természetesen külön lakosztályt foglaltak le, még pedig a majomházi épületnek déli oldalán a középső, nagy férőhelyet, amely berendezése, de különösen kedvező fekvése miatt a legalkalmasabbnak mutatkozik emberszabású majmok elhelyezésére. Egy-két átalakításra lesz itt még szükség, hogy elhelyezésük minden tekintetben megfelelő legyen, de az állatkert vezetősége más irányban is elkövet mindent, hogy ezeknek a szeretetreméltó állatoknak kedvében járjon és velük a fogságukat feledtesse. Megfelelő, hozzáértő ápolás mellett ezt aránylag könnyű is elérni a fiatal csimpánzoknál, mert igen tanulékony, jóindulatú, játékos állatok, amelyek a csínytevésre mindig könnyen kaphatók. A fiatal csimpánzok mindenhol elválaszthatatlan barátságot kötnek ápolójukkal, akihez bámulatraméltó ragaszkodással viseltetnek. Csimpánzaink ápolója, *Barta Imre*, már most is csak lopva tudja ketrecüket elhagyni, mert a ragaszkodó, játékos állatok őt ebben mindenképen megakadályozni igyekeznek. Ezek a tulajdonságok azok, amelyek a csimpánzokat a közönség körében is olyan kedvelté teszik és amelyek folytán minden

„Boby” és „Daisy”, az állatkerti majomház új lakói. Hölzel felvétele.

szeretetünket és gondoskodásunkat kiérdemlik. Az állatkert közönségének sok örömet és vidám órákat fog szerezni az új csimpánzpár, ha állatkerti sétájukon találkozunk velük vagy lakóházukban figyelhetjük meg ezekben a mulatságos állatoknak mindig derűt keltő viselkedését és a formájukat, de főképpen a mozdulatokban megnyilvánuló sok emberi vonást, amely különösen a csecsemő és gyermekkorban lévő példányoknál feltűnő.

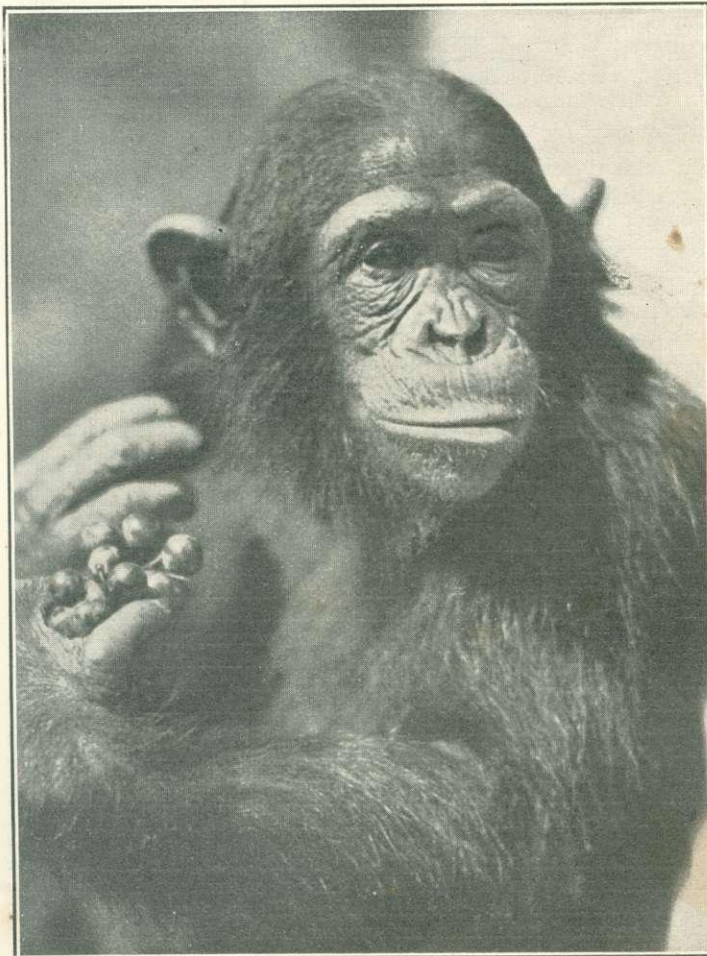
A Hagenbeck féle szállítmánnyal *vapiti*-állományunk is értékes kiegészítést nyert, mégpedig két fiatal, importált tehénnel. Az állatkert kiváló szép bikájával összeállított törzs most biztosítja majd a tisztavérben való eredményes tenyésztés lehetőségét. Erre a tenyésztésre nagy súlyt helyezünk nemcsak azért, mert a hatalmas nagyságú *vapiti*-szarvas mint mutatós állat már állatkerti szempontból is érdemes a tenyésztésre, hanem azért is, mert a tisztavérű *vapiti*, az érte fizetett tekintélyes árak mellett is mindenkor megfelelő piacra talál. A *vapiti* (*Cervus canadensis* Erxl.) Amerikában és Ázsiában honos és számos alfajban terjedt el.

Az állatkertbe érkezett hároméves *párduc*-hím is főleg azt a célt szolgálja, hogy a tenyészkorban lévő két fiatal nőstényünkkel együtt idegen vér bevezetésével megfelelő törzset képezzen a tenyésztéshez. A párducok a múltban is eredményesen szaporodtak az állatkertben és jelenleg is bemutatunk egy másfél éves gyönyörű hímét, amely itt született. Párducállományunk most két híméből és két nőstényből áll.

A most ismertetett szállítmányt még két óriásgólya, az úgynevezett »*Jabiru*» (*Mycretia americana* L.) egészítette ki, amelynek hazája Délamerika és Mexikó. Ez a madár állatkertünkben most látható először.

Szeiff Károly.

A csimpánz (*Anthropopithecus troglodytes* L.) hazája Afrika nyugati tengerparti része, ahol a gorillával közösen él, de tartózkodási helye messze kelet felé nyúlik, egészen a Tanganyika-tó környékéig, ahová a gorilla már nem követi. Az erdők sűrűjében, fákon és bokrok közt tartózkodó csimpánzok eddig mintegy tizenegy fajtát írtak le a természettudósok. Ez a meghatározás azonban távolról sem tekinthető véglegesnek, mert az észlelhető sok válfaj és a fel-felbukkanó újabb alakok a rendszerbe való foglalást nagyon megnehezítik. A csimpánzok nagyobb társaságokban élnek, felváltva a földön és a fákon tartózkodva, ahol a nőstények és a fiatalabb állatok fészket készítenek maguknak a fák lombos ágaiból. Az ember-szabású majmok közül a csimpánz mutat leginkább hasonlóságot külsejében és mozdulataiban az emberhez. Kifejezésre jut ez különösen abban, hogy a végtagok aránya a csimpánznál már jobban közeledik az emberi formához, mint az orangutánnál. Az orangú végtagjainak arányától eltérően a csimpánz mellső végtagjai — amelyek már alig érnek térden alul — rövidebbek, a lábak pedig erősebben fejlettek. Az orangú hosszú alkarjával szemben a csimpánznál a fel- és alkar már egyforma hosszú, ami arra vall, hogy a csimpánzok az orangútól eltérően nem kizárólag fákon élő állatok, hanem életük egy részét a földön töltik. Rendszerint négy lábon járnak s ritkábban látni őket hátsó végtagjaiknak csupasz talpán járni, mert a hiányzó egyensúly miatt ebben a testtartásban hamar elfáradnak. A kifejlett hímek testmagassága 1.70 métert, a nőstényeké 1.30 métert ér el. A csimpánzok magasságát pontosan magállapítani azonban nehéz, mert az emberszabású majmok módjára csak félig felegyenesedve járnak. Az embert a vadonban sohasem támadják meg, sőt láttára futva keresnek menedéket az erdő sűrűjében s hatalmas fogazatukat csak megtámadtatás esetén, tehát önvédelemből használják. Táplálékuk növényi eledelből, főleg gyümölcsből áll, de a szabad természetben végzett megfigyelések szerint örömet fogyasztják az állati táplálék minden fajtáját és szenvedéllyel vadásznak a pókokat, rovarokat, amint előszeretettel fogyasztanak madarakat és tojásokat is. Az állatkertekben tartott példányoknak rendszerint csak növényi eledelt nyújtanak különféle

„Boby”, az állatkert himcsimpánza szőlőt eszik. Hölzel felvétele.

változatban. Napjában négyszer etetik őket és étrendjükön a következő élelmek szerepelnek: Nestle-féle gyermektápliszót, fehér kenyér, főtt burgonya, zöld főzelék, gyümölcsleves és az idénynek megfelelő nyers gyümölcs. alma, körte, szőlő, narancs és banán. Kedvenc eledelük a mazsolás kalács és a főtt vagy nyers tojás. Itt megemlíthetjük még, hogy a csecsemőkori fogáságba került és felnevelt csimpánzokon végzett megfigyelések szerint a tejfogak kifejlődése és később a fogváltozás is körülbelül összeesik az ember fogzatának változásával, amiből arra következtetnek, hogy a csimpánzok életkora az emberi életkorhoz hasonló. *Szeiff Károly.*

Tyutyut, az állatkert fiatal vízilovát Hamburgba szállították. Híreink közt megemlékeztünk arról, hogy az állatkert Hamburgból, a Hagenbeck cégtől értékes állatszállítmányt kapott cserébe az itt született tizenhárom hónapos hím vízilóért. A cseréállatok megérkezése után azonnal gondoskodni kellett a fiatal víziló befogásáról, mert a céggel kötött megállapodás értelmében »Tyutyu« kísérőjeként Hagenbeck tisztviselője volt kiszemelve, aki a cseréállatot Budapestre hozta. A fiatal vízilónak befogása azonban nem volt könnyen végrehajtható feladat, mert az anyaállat rettentő ereje miatt az erőszakos beavatkozás el sem képzelhető s megközelítése — különösen ilyen alkalommal — az ember azonnali halálát jelentené. A befogást ugyanis éppen az a körülmény nehezítette meg, hogy a fiatal állatot közvetlenül az anya mellől kellett elvenni és a szállító ládába terelni. Ezek szerint a könnyen kimondott »elvenni« és »terelni« szavak jelentősége a víziló befogásánál némi hatványozást nyer, nem annyira az állat nagysága, mint inkább az általa kifejtett ellenállás miatt. A most elszállított fiatal víziló »Arany«-nak, a vízilóanyjának negyedik ivadéka volt, amely az állatkertben nevelődött. Mind a négyet csak csellel lehetett tőle elvenni, mert a páratlan jó vízilóanyja minden gyermekét csodálatraméltó szeretettel nevelte s az ellene már egynéhányszor alkalmazott felfuráng és emberi ravaszság, ügylatszik, még csak féltőbbé, gyanakvóbbá és bizalmatlanabbá tette. Fiát bámulatraméltó szeretettel vette körül, féltette és minden veszéllyel szemben elszántan védelmezte. Látogatóink bizonyára megfigyelték, hogy az anya után cammogó fiatal víziló, milyen gondos anyai felügyelet alatt állott; egy lépésre sem maradt el az anyjától anélkül, hogy ez rögtön ne követte volna. Ez az anyai szeretet most, a veszély előérzetében, még csak fokozott éberségben nyilvánult meg. Az anyaállat megszokott környezetében minden legcsekélyebb változást is észrevett és előle gyanakodva tért ki. A befogás lehetősége ez alkalommal még kétségesebb volt, mint a korábbi esetekben.

A befogási kísérletek előtt az anya a fiával már két napig az épület belsejében tartózkodott, még pedig erősen leszállított élelmészeti adagok mellett. »Tyutyu« szállítóládáját, amely üresen másfél mázsát nyomott, a belső férőhely hatalmas vasajtóján kívül állították fel, olyan nyílást engedve a vasajtón, amelyen csak a fiatal víziló férhetett át a szállítóláda felhúzott retesze alatt. A most már erősebben éheztetett állat élelmét a szállítóláda aljára szórták, amivel arra ösztökélték, hogy a szállítóketrecbe lépjen. A hosszú éheztetéstől és izgalmaktól már-már kimerülő anya mindvégig elszántan és dacosan védelmezte fiát a már biztosan felismert veszéllyel szemben s ha ez a vasajtó nyílása felé közeledett, hatalmas fejével előlkte onnan, saját testével fedve el egy időre a kijáratot. Ez a már többször alkalmazott befogási mód végül mégis sikerrel járt, de csak a negyedik napon, amikor »Tyutyu« egy óvatlan pillanatban, valószínűleg az éhségtől őrülve, besurrant a szállítóketrecbe. Abban a pillanatban leereszkedett mögötte a láda retesze s egyidőben nagyot csattant az elefántház vasajtója is, amely így anyát és gyermekét most már örökre elválasztotta.

A fiatal víziló azóta már régen visszanyerte állatkerti szabadságát Hagenbecknél és a Hamburgból érkezett hírek szerint kitűnően érzi magát, mert hozzá hasonló fiatal játszótársat kapott s így sorsával teljesen megbékélt. Csak »Arany«, a családott vízilóanyja szomorú még, mert az emberi felfuráng mérhetetlen ereje mégis kijátszotta és megfosztotta féltett gyermekétől. Egyelőre még párjától elkülönítve éli állatkerti egyhangú életét. Viselkedése most már csendes, csak estefelé hallatja olykor hangját, a hím hívó szavára felelve. *Szeiff Károly*

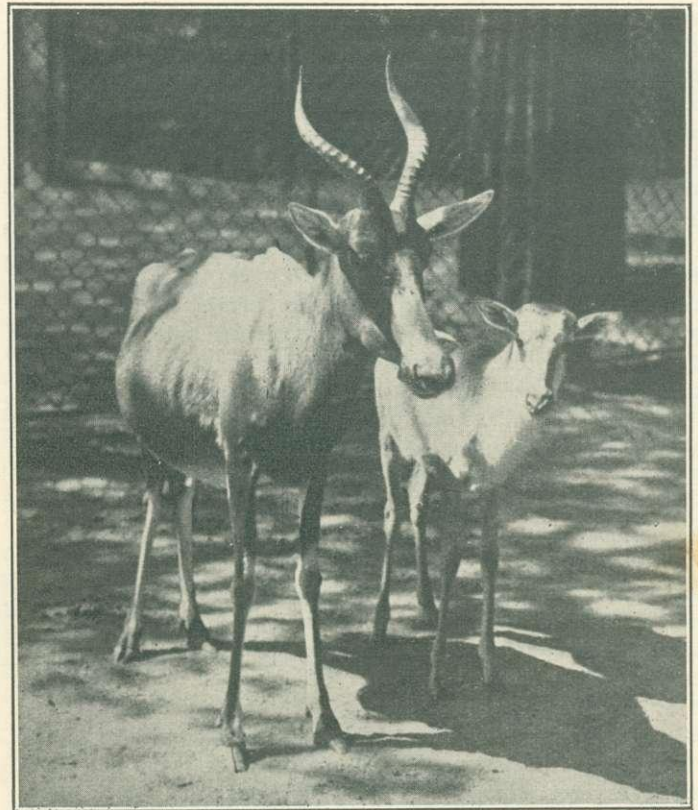
Értékes állatok szaporodása az állatkertben. Az állatkertek színvonalát főleg az állatállomány bősége és értéke jelzi, aminek egyik előfeltétele az állatállomány állandósága, vagyis az állatok kedvező halálozási arányszáma. Az állatkertek vezetősége által óhajtott ezt a mindenképpen kívánatos eredményt természetesen csakis az állatok helyes kezelésével és gondozásával, különösen pedig az állatok természetes életkörü-

ményeinek lehető legteljesebb biztosításával lehet elérni. Az ilyen irányban való gondoskodás egy további fontos mozzanatban, nevezetesen a ritkább állatfajoknak bőséges és gyakori szaporodásában is kifejezésre jut, amely körülmény még hathatósan fokozza az egyes állatfajok színvonalát és jó hírnevét. A ritka és kényes, tehát nehezen tartható állatoknál elérhető szaporulat mindig kétségtelen jelét és bizonyítékát adja — a tenyésztéshez szükséges egyéb feltételeken kívül — a helyes és okszerű kezelésnek, állattartásnak.

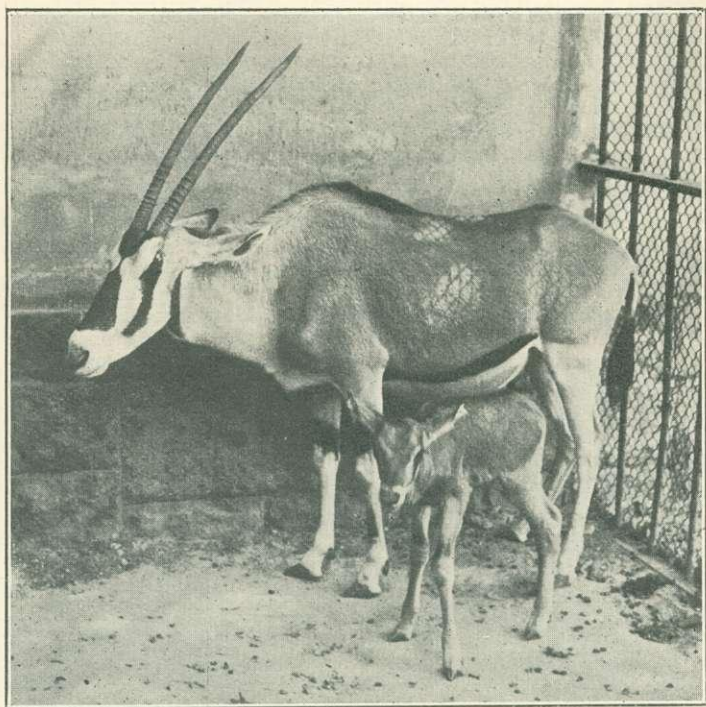
»A Természet« mellékletét képező közleményekben már gyakran beszámolhattunk értékes állatok születéséről. Az idei esztendő különösen bővelkedett ilyen szaporulatokban s most ismét megemlíthetjük három olyan állatfajnak szaporodását, amely állományunkat értékes állatokkal gyarapította.

A Délafrikában honos hókaantilop-párunktól (*Damaliscus albifrons Burch.*), amely még 1926 május havában került az állatkertbe, ez év június hó 4-én egy erőteljes, egészséges üszöborjú született. Ez a kis állat születése első percétől kezdve életerős példány volt és azóta is szemmel láthatóan fejlődik, erősödik, az 1928-ban itt született testvére mellett. A lantszarvú antilopokhoz tartozó ennek a fajnak sorait hazájában, sajnos, már szintén erősen megritkították s ezért fokozott örömmel kell ezt a szaporodást fogadnunk, mert igazolja, hogy ez az antilop európai fogságban is minden nehézség nélkül tenyészthető. Ennek az antilopfajnak ára ma aránylag már igen magas, mert az előbb említett ok miatt ritkábban kerül piacra, mint fajrokonai. Nevét a homlokán végighúzó fehér csíktól (hókás állat) kapta.

A szaporodás örömdetes hírével közölhetjük a nyársas antilopok csoportjához tartozó abessziniai bejádnkról is (*Oryx beisa Rüpp.*), amelynek egy bikából és három tehénből álló törzse három év óta lakója az állatkertnek. Ennek a négy antilopnak kiváló formája, fejlettsége és jótláltsága az állatkertben megforduló szakértőknek is feltűnik. A törzs egyik tehene július 8-án ellett meg. Az újszülött bikaborjút átmenetileg az anyjától elvont tejjel, mesterségesen kellett táplálnunk, még pedig kizárólag a kis állatnak esetlensége miatt. Kisegítésképen még egy saanenthi kecske tejével is pótoltuk a táplálék szükséges mennyiségét. Ez az állapot azonban csak tizenkét napig tartott. A kis állat a tizenkettedik napon ösztönszerűen megtalálta a természetes táplálkozás módját. Az anyatej utóbb látható változást eredményezett, a kis borjú rohamosan növekedett s ma már erőteljes, egészséges állattá fejlődött. Az egyiptomiak díszítő rajzaiban már

Hókaantilop suta a borjával. Hölzel felvétele.

Abessziniai beja suta a borjával. Hölzel felvétele.

ősidők óta szereplő nyársas antilopok Afrika sivár pusztáin élnek s így táplálékban, de különösen vízszükségletükben nagyon igénytelenek. Ennek dacára testalkatukra nézve feltűnően kecses, formás állatokká fejlődnek. A bejzánál az enyhén hajlott szarvakat, amelyek a szabad természet ölen egy méter hosszúra is megnőnek, mind a két nem viseli.

Szaporodást jelenthetünk továbbá egy más értékes állatunknál, a zebránál is. Az 1928. évben beszerzett *Chapman-zebrapárunk* (*Equus quagga chapmani* Layard) is gondoskodott utódról, jeléül annak, hogy ennek, a fogságban ritkábban szaporodó fajnak tenyésztéséhez minden előfeltételünk megvan. A ma már gyönyörűen fejlett kancacsikó július 6-án született. Megjelenése után a harmadik órában már vígan fickándozott

Chapman-zebrakanca a csikójával. Hölzel felvétele.

tágas kifutójában, védve az anya gondoskodása és melengető szeretete által. Ez a nem minden napi látvány osztatlan örömet és tetszést kelt az állatkert látogatóiban és a zebraházi kifutóban tartózkodó zebra kanca fürge, eleven csikójával kétség-telenül az állatkert legszebb látványai közé tartozik.

Szeiff Károly.

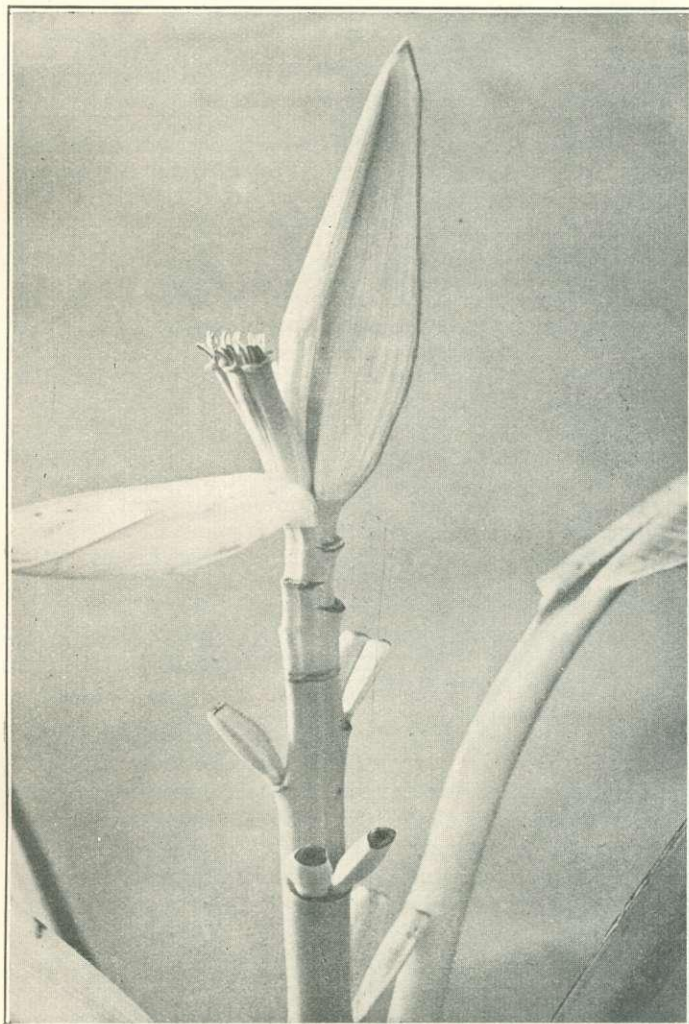
Egy egerészölyv nagy riadalmat okozott augusztus 16-án délután az állatkertben. A hibásszárnyú madár valahonnan a városligetbe került és a Szépművészeti múzeum cirádái közt lakó vércse üldözése elől az állatkertbe menekült. A vércse ide is követte és a terrarium tetején gubbasztó ölyv fölött harciasan vijjogva keringett és le-lecsapott rá. Az ölyv egy ideig erős csőrágásokkal és szárnycsapásokkal védekezett a támadások ellen; sokáig azonban nem állta az ostromot és a vizeses sziklájára menekült, mire a vércse visszazállt a tanyájára. De a szegény beteg ölyv ott sem tudott megpihenni, mert alighogy a szikla tetején letelepedett, az ott tartózkodó hét páva lassú, kimért lépésekkel és felborzolt tollazattal, rajvonalba közeledett feléje. A nagy tavon is óriási volt az izgalom. Az összes libák, kacsák, szárcsák, gémekek, pelikánok, sőt még a flamingók is mint egy vezényszóra odagyülekeztek a vizeses tövébe és mozdulatlanul kémlelték a szokatlan vendéget. Ezalatt a pávák az ölyvet már majdnem elérték, úgyhogy az jobbnak látta odébbállni és egy szomszédos fára szállt. Erre az összes vízmadarak elindultak és a fa alatt helyezkedtek el. Nagyon érdekes és csodálatos volt az állatkerti tavon együttélő madarak összetartása. A madarak nyugalmát azonban lassan ideges mozgolódás váltotta fel, úgyhogy szükségessé vált a betolakodó eltávolítása. Rövid hajszá után sikerült is lelőnünk. A madár eltűnésével a nyugalom lassan helyre állt és a hivatlan vendég által felzavart kedélyek lecsillapodtak. A társaság széteszött és minden madár folytatta megszokott délutáni munkáját. A kacsamamák vitték a fiaikat élelmet keresni, a libák és szárcsák fürödni kezdtek, a pelikán dühösen kapkodott a vízben a képzelt halak után, a flamingó élvezettel dagasztott vékony lábaival az iszapban. Nem történt semmi — csak egy sebzett szárnyú ölyvet váltott meg a golyó a szenvedéstől.

Szombath.

A *Ficus stipulata* méreteiben hatalmas folyondárai, amelyek a pálmaháznak ritka, nagyértékű képviselő növényzetét stílszerűen kiegészítik és az exotikus florának misztikus megkapó képét tárják elénk, az állatkerti pálmaház látogatóinak érdekes látványosságot nyújtanak. Ezek a nyolc-tíz ágra oszló hatalmas folyondárok, számtalan indáival a dzsungel liánjaihoz hasonlóan futják be, a földtől egészen az üveg tetőig, a pálmaháznak felső légterét. Ma már 20 évesek ezek, a ritkaságszámba menő folyondárok, amelyeket zsenge kortól kezdve méteres, majd később 10—20 méteres mohaköteleken és parafakérgen vezetünk fel. Indái azonban a fejlődés alatt annyira megerősödtek és megkapaszkodtak az üveg tető vasrácsozatában, hogy most már minden támaszték nélkül tartják fenn magukat a levegőben. Az elültetés óta gyönyörűen fejlődtek és nagy változáson mentek át. Az eredetileg fillér nagyságú apró levelek 12—14 cm. hosszúak, színük a fejlődés során folyton sötétült és ma sötétzöld színükkel a *Camélia* leveleihez hasonlítanak leginkább. A teljesen kifejlődött és hatalmas folyondárokka átalakult *Ficus stipulata*-nak törzse síma, kuszáltan egymásra csavardottan nő és helyenként karvastagságúvá is válik. Mivel ebben az alakjában ritkán látható, első pillantásra még a szakembert is meglepészhetheti. Ez a növény a pálmaházban is megtermi minden évben gyümölcsét. Az elmúlt esztendőben közel egy métermáza termést hozott. A csokoládébarna, körtenagyságú fügetermés azonban élvezhetetlen és éretlen állapotban hullik le egyenként a pálmaház közepén lévő kis tóba, ami igen hangulatos képet nyújt a szemlélőnek. A *Ficus stipulata* Japánból származik és a fügefélék családjához tartozik. Kertészetekben és virágüzletekben gyakran találkozunk ezzel a futónövényvel, amelyet cserepekbe ültetve szobanövényként értékesítenek.

Király Lajos.

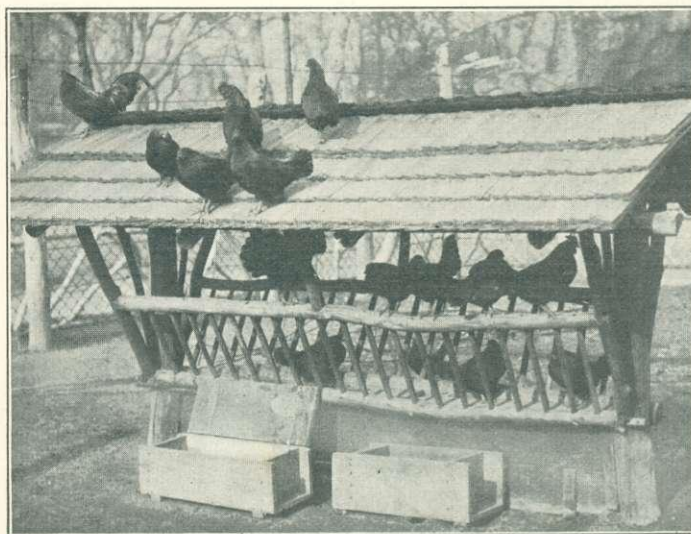
Az állatkerti pálmaházban, az óriási üvegkupola alatt a 16—18 méter magas pálmák és az őserdő benyomását keltő folyondárok dús lombozata között, most virágzik egy nagyon ritka növény, amely egyébként csak hazájában hozza meg rendes színben és alakban virágját: a *Musa rosacea*, egy banánfaj, amely úgylátszik nálunk már megszokta helyét, mert majdnem olyan dúsán fejlődik, mint otthon, forró déli hazájában. Külön álló virágszára, amely rendes körülmények között, hazájában 150—200 cm-nyire is megnő és élvezhető

A *Musa rosacea* virága. ifj. Józán Miklós felvétele.

banántermést érlel, a szív levelei közül nyúlik felfelé. Itt persze, ahol annyiféle és fajta növény van a szomszédságában, többi társának életmódját és szokásait is figyelembe kell vennünk és ennél fogva nem adhatjuk meg neki azt a módot, amelyben hazájában a természet részesíti. Virágzása látványosságzámba menő esemény. A virág alakja és színe hasonlít a Japánban élő vízirózsához, a rózsaszínű *Nelumbium*-hoz. A gyöngéden egymásba fonódó virágszirmok már októberben kezdik érlelni az apró banánszerű, ujjnyi vastagságú kis termést. Egy virágszáron tíz-tizenkét szem gyümölcs fejlődik, amely ugyan élvezhetetlen, de mint különlegesség méltó a növény- és virágkedvelők figyelmére. Különleges tulajdonsága ennek a növénynek, hogy a törzse idővel kipusztul, de tövéből már előzőleg sarjat hajt, mely aztán néhány év alatt ugyanolyan nagyra nő és épp olyan sima, zöldszerű, hosszúka, igazi tropus-alakú leveleket hajt, mint az előbbi törzs. *Király.*

A bantamok a távol keletről, jobbára Japánból származnak, de bármelyik tyúkfajtából is kitenyészthetők, mint ahogy a japánok is több fajtából állították elő őket. Ilyenformán a bantamok egyszer bőbitások, máskor bőbitanélküliek, néha tarkák, majd egyszínűek, szóval igen nagy változatosságot mutatnak. Mindenesetre azonban nem ajánlhatjuk senkinek sem, hogy «bantamkitenyésztes» kísérletekhez fogjon, mert ahhoz alapos türelemre, de még alaposabb biológiai felkészültségre van szükség. A törpe állatfajok, így a bantamok is, minden időben nagy érdeklődésre tarthatnak számot tetszetős, kedves kis testalakjuk miatt. De állatkertünkben nemcsak pusztán az érdekesség kedvéért tartjuk őket, hanem hasznukat is vesszük. Bizonyára nem ismeretlen olvasóink előtt az «egymásrautaltság»-nak hatalmas és az egész világot átfogó természeti törvénye. Ebből a törvényből következik, hogy bizonyos fajok — bármennyire távol esznek is egymástól, rendszertani szempontból — egymásra vagy károsak, vagy hasznosak, de igen gyakran közömbösek, mégis «együtt» élnek. Az együttélés, vagy tudományos nevén «symbiosis» jelensége az állatvilágban igen gyakori. Mellőzve egyéb példák felsorolását, csak bantamjaink és szarvasféléink symbiosisára akarjuk felhívni látogatóink figyelmét. A kis bantamok ugyanis pusztítják szarvasféléink élősködőit, szőrzetük közül kicsipegetik a vérszívó és izgató férgeket, egyszóval «ápolják» őket. Ilyenformán a szarvasféléink élősködői pusztulnak, a kis bantamok pedig kedvelt rovarcsemegéhez jutnak. Bantamjaink másik haszna a fécántojások kiköltése. A fogságban tartott fécántyúk ugyanis rossz kotló, nem nagyon hajlandó kiköltöni tojásait. A kis bantamoknak pedig teljesen mindegy, hogy a saját, vagy az előkelő fécánok tojásait költik-e ki. A tyúk- és fécántojás kelési ideje közötti különbség nem tűnik fel a szorgalmasan kotló bantamtyúkokcskáknak, türelmesen kiülük azt a körülbelül 24 napot, amikor a fécáncsibék kibújni kezdenek. A teljesség kedvéért talán nem

Bantamok az állatkerti özetetön. Hölzel felvétele.

lesz felesleges megemlítenünk, hogy a különböző fécánfajok tojásainak nem egyforma a kelési ideje. A pávafécán 18—19, az ezüst-, arany-, Amherst- és közönséges fécán 22—25, a csillámfécán 28—32 napig költi tojásait, a tyúktojásból pedig 21 nap múltán szokott kibujni a kis csirke. *Anghi.*

Kanálcőrü bakcsó (*Canchroma cochlearia* L.). Brazília erdős folyópartjainak ez a különös madara állatkertünkben csak annak megnyitását követő rövid ideig volt látható. Ennek a felette érdekes madárnak csak egy-egy példányát találhatjuk egyik-másik németországi állatkertben, mert csak ritkán kerül fogságba. Kanálalakú csőre, rendkívüli nagy, sötét szeme, különös testtartása és komoly viselkedése első megpillantásra megragadja a szemlélő figyelmét. Hazájában a folyópartok sűrű bozótjaiban rendszeren párosával jár és apróbb víziállatokra vadászik, mert ezek képezik legfőbb táplálékát. Az állatkert igazgatóságának legnagyobb törekvése, hogy a közönség igényeit a látnivalók változatosságával mennél jobban kielégítse és ez okból szerezte be ezt a ritka, különös alakú, értékes madarat is. *Szombath.*

Két amerikai jabiru (*Mycteria americana* L.), a madár-osztálynak ez a nagy újdonsága, augusztus 13-án érkezett az állatkertbe. A gólyaféléknek ez az óriása Közép-Amerikából származik és természetével, vastag csőrével és érdekesen színezett nyakával nagy feltűnést kelt. Ez a madár is csak nagyon ritkán kerül európai állatkertekbe. Fogságban jóindulatú, de kiszámíthatatlan a szeszélye, csak úgy, mint általában a fogságban élő legtöbb állaté. Hatalmas csőre tiszteletet parancsol és óvatosságra int, mert a legcsekélyebb háborgatás, vagy egy oktalanszerű mozdulat elég ahhoz, hogy gondozója a madár kemény csőrének nyomát hetekig viselje. Szombath.

Amerikai jabiru. Hölzel felvétele.

A bordás krokodilusok (*Crocodilus porosus* Schn.) három fiatal példánya látható újabb állatkertünkben a csúszómászók és díszhalak osztályán. Ezek a ritka krokodilus-csemeték Jáva szigetéről származnak és körülbelül másfél-évesek lehetnek. A bordás krokodilus a most élő krokodilusok között a legnagyobbra nő meg, úgyhogy állítólag tíz méter hosszú példányokat is találtak. A mi kis krokodilusaink megérkezésük után eleinte kissé bizalmatlanok voltak, de most már jóval szelídebbek, már amennyire a krokodilus egyáltalán szelíd lehet. Ápolójukat, vagy talán inkább csak azt a tálcát, amelyen ápolójuk ételmüket hozza, már jól ismerik. Szombath.

Uj óriáskígyónk, a Recés python (*Python reticulatus* Schn.) a krokodilusokkal egy helyiségben nyert elhelyezést. Ennek hazája India és a Szunda-szigetek. A recés pythonnak egy nagyobb példányát négy esztendővel ezelőtt egy Szumatrán élő hazánkfi ajándékozta az állatkertnek. Ez a kígyó sajnos télen érkezett hozzánk és a helytelen csomagolás következtében már útközben elpusztult. A most beszerzett példány négy méter hosszú és egy olyan alkalmi vétel útján jutottunk hozzá, amelyet kár lett volna elmulasztani. Az újonnan érkező kígyónál rendszeren nagy vesződséggel járó első etetés új óriáskígyónknál már megtörtént, minélfogva remélhetjük, hogy ez a kígyó is életben marad. Az újonnan beszerzett állatokkal együtt, most már hét óriáskígyónk és tizenegy krokodilusunk van. Szombath.

Kikeltek a macskacápák (*Scyllium canicula* L.) és ha a kis halacsokk hozzászoknak a táplálékhoz és életben maradnak, nemsokára a közönségünknek is alkalma fog nyílni ezeket a kis ritkaságokat megtekinteni. A fiatal cápák élelmezése kezdetben nagyon nehezen megoldható feladat, mert olyan messze vagyunk a tengertől, hogy lehetetlen beszerezni azokat az apró tengeri állatkákat, amelyek a cápaivadék természetes táplálékát képezik. Sokat kísérleteznünk, míg sikerül olyan táplálékot találnunk, amelyet a kis cápák megízlelnek és el is fogyasztanak. A cápatojásokat a tavaszi halszállítmánnyal hoztuk a rovignói biológiai állomásról. Április 14-én halaszták ki a tengerből és április 18-ika óta őriztük őket az állatkert aquariumában, egy külön erre a célra felállított medencében. A kis cápák augusztus 4-én bújtak ki a tojásból, tehát 113 napig tartott, míg a kis embrió teljesen kifejlődött. Hogy a kihalászásuk előtt mennyi ideig voltak a tojások már a tengerben, azt természetesen nem tudhatjuk. Két kis cápánk van, ami máris nagy eredmény, mert a budapesti állatkert aquariumában a cápakeltetés eddig még nem sikerült. Keltetőmedencénkben van még két tigriscápatojás is és nagy a reményünk, hogy a bennük fejlődő halacsokk is épségben látják meg a napvilágot. Szombath.

Az állatkert ajándékozói. 1930. augusztus havában a következő ajándékok érkeztek az állatkertbe: *Piatnik Rudolftól* egy vörös gém; *Storcz Mátyástól* két törpesas; *Rátonyi Zoltántól* egy pocgém; *tahii Unger Bélától* hét görény; *dr. Kaszab Józseftől* egy tengeri malac; *gróf Zichy Aladárnétól* két samoyed kutya; *Kiss Katinkától* egy őzike; *Réz Endrétől* tizenegy gyurgyalag és egy nagy pele; *Lieszkovszky Ferenc* egy pocgém; *Juhász Istvántól* egy pocgém; *Bucharadt Antaltól* tíz tengelic, két szencinege és egy csicsörke; *özv. Kovács Péternétől* egy mocsári teknős; *dr. Pataky Ferenc* egy gólya; *Faragó Bélától* egy bakcsó; *Stulla György Bélától* egy szürke légykapó és egy mezei veréb; *Szerencsés Sándortól* egy törpe gém; *Kellner Ernőtől* egy kakuk; *dr. Kiss Vilmostól* két barna réti héja; *dr. Szilágyi Tibortól* egy galambász héja és egy barna réti héja; *Grünzenberger Mihálytól* egy mocsári teknős; *Geduly Olivértől* négy korongnyelvű béka; *Patay Tibortól* két borz; *Zobinger Mihálytól* egy sün; *Bartha Lászlónétól* egy fehér gólya; *Hardy Bélánétól* egy vörös vércse; *Fazekas Gyulától* hét gerle, két kacagó gerle, egy fekete rigó, egy énekes rigó, egy seregély és hat tengeri malac; *Tuboly Károlytól* egy mocsári teknős; *Heller Lajostól* egy mocsári teknős; *Nyujtó Mihálytól* egy kuvik; *Spanner Józseftől* egy pocgém; *Kalmár Zoltántól* egy mocsári teknős; *Stampay Józseftől* egy pocgém; *Hauer Emil* egy búbos vöcsök; *Szász Károlytól* egy keszeg pók; *Schultz Istvántól* egy toronyi fecske; *Katona Zoltántól* egy vízisikló; *Bendekovits Ferenc* egy vörös gém; *Schustler Istvántól* egy ugartyúk; *Plank Ferenc* egy teknős; *Székesfővárosi Erdő- és Mezőgazdasági Hivattól* egy tengelic; *Gerold Gerő Jánostól* három kenderike, két erdei pinty, két csiz és egy kanári.

Az augusztus hó folyamán beérkezett, fent felsorolt adományokért ezúton is hálás köszönetet mond

az Állatkert igazgatósága.

AZ IFJÚSÁGNAK

A TEKNŐSBÉKA TANULSÁGAI.

(Állatmese.)

Írta: Mauks Ernő dr.

A teknősbéka, mely a leghosszabb életű állatok egyike, háromszáz évi szabad élet után fogságba került.

Csendes beletörődéssel vette ezt tudomásul, segíteni úgysem tudott rajta. Enni kapott rendszeren, talán többet is, mint amennyit koplaláshoz szokott gyomra megbírt s érezvén a kezdődő öregséget, szinte jól esett neki, hogy vacska van és nem kell nehézkes teknőjét cipelve, fáradsággal keresnie táplálékát.

Gyenge agyveleje tele volt tömve tapasztalatokkal, azokat rakosgatta, rendezgette kicsi feje reteszeiben üres órái unalmában. Az emberről például megjegyezte, hogy nagyon ostoba lény, mert íme, őt fogságban tartja, holott semmi haszna nincs belőle, viszont nem is bántja, csak bámulja, mint valami ritkaságot. Nála okosabb állat sem tudta volna ennek az értelmét kisütni.

De mivel nem volt kivel közölnie észleleteit, fölötte elunta magát s nagy kényelme dacára kívánczolt valami változatosság után. — A minden izgalom nélkül lefolyó idő nem is élet — gondolta s nála igazán nem várható merész elhatározással egyszer kimászott a számára elkészített hely drótsövénye alatt.

Az első állat, amellyel találkozott, egy siklókígyó volt. Boldog fejforgatással üdvözölte, mint a régi, szabad időből való ismerősét.

— No, csakhogylátok egyet azok közül, akiket fiatalágomban megszoktam. Most jó ideje csupa új állat vesz körül, amiket azelőtt sohasem láttam, még híriüket sem hallottam.

— Kíváncsivá teszel! Hátha én ismerem őket?

— Ott van például a kutya! Kotnyeles, kíváncsi állat. Ha meglát, megszagol, megugat, hogy majd belesüketülök, de aztán látva, hogy nem félek, ő ijed meg, behúzza farkát és elszalad.

— Én is ilyennek ismerem. Kiállhatatlan, de még nem a legrosszabb.

— Vagy a macska! Ha csak megmozdulok, észrevesz és úgy tesz, mintha nekem akarna ugrani. A teknőm alá kell húzódnom előle. Erre aztán elpárolog. Utálatos állat!

— Ez sem a legnagyobb ellenségünk. Nem vagyunk mi egerek!

— És a ló! Ha kivezetik az istállóból, ficánkol, henceg, mindig attól félek, hogy otromba patájával összezúzza a teknőmet. Minek is él ilyen haszontalan szörnyeteg?

— Azt én sem tudom, de ezzel megférünk. Teljesen idegen, semmi közünk egymáshoz. Nem ellenségünk.

— Aztán itt van az ember!

— Az ember! — szisszent fel a kígyó ijedten és máris észvesztetten készült elsiklani.

— Csak nem félsz tőle? — nyugtatta a teknős. — Hiszen nincs itt, de ha itt volna, sem enne meg. Nekem

régóta ő ad enni s most is alighanem visszamegyek hozzá, mert éhes vagyok.

A siklókígyó elszörnyűködött és nagy fontoskodva sziszegte:

— Te szerencsétlen! Hisz' ez a legádázabb ellenségünk! Ha az én fajtámbelivel találkozik, annak vége! Agyonüti, fejét széttiporja, bőrét lehúzza, őt magát az ágra hajítja. Futunk előle, amerre látunk, mégis utólr. Rettenetes állat az ember!

A teknős nem türtöztethette álmélkodását.

— Hihetetlen dolgot beszélsz; engem sohasem bánt! Talán ti sértettétek meg úgy, hogy ezért keres halálra benneteket!

— Soha az én fajtám hozzá nem nyúlt. Más kígyófajok igen, de mi siklók ártatlanok vagyunk. S jól tudja ezt ő is, mégis irt minket. A veleszületett kínzó hajlamánál fogva!

A teknőst ez sem tudta megfélemlíteni.

— Hosszú szabad életem folyamán sohasem találkoztam vele. Csak most ismertem meg. De mondhatom, ha nem volna olyan ostoba, más kifogásom nem volna ellene.

— No, csak vigyázz, mert pórul jársz vele, ha kitör belőle a vadállat. Lehet, hogy az az egy, akit ismeresz, kivétel, de a többi... Nem szeretnék a bőrödben lenni, ha emberek közé keveredel!

A sikló elcsuszant a száraz levelek közé, a béka tovább szemlélődött és emésztette az imént hallottakat.

Egyszerre egy kisiú tűnt elő és zsinegen valami mozgó kis állatot vonzolt az út porában. Eleven, csupasz, elkínzott fecskefióka volt. Gyötörte, sanyargatta lelketlen kegyetlenséggel, amíg a szegény apróság kilehelte páráját.

— Íme, a kínzás hajlama — állapította meg a teknős, visszaemlékezve a kígyó szavaira. — De szerencsére nem mind ilyen. Ez csak kivétel...

Nem volt ideje lassú gondolatait tovább fűzni, mert jött két munkássuhanc s egyikük észrevette.

Nem éppen ellenségesen, inkább kíváncsian közeledett feléje. Az első ténykedése az volt, hogy durván felfordította.

A teknős nagy nehezen kászolódott vissza lábaira és menekülésre gondolt. De kora és veleszületett lomhasága folytán nem tudta ezt olyan gyorsan megtenni, ahogy erre szükség lett volna.

— Te! — szólt egyik legény a másikhoz — azt hallottam, hogy ennek a páncélja olyan erős, ha ráállok, ki tud mászni a lábam alól.

— Próbáljuk meg! — indítványozta a másik.

Meg is tették. Először egy lábbal léptek rá. A szegény állat küzködött, fészkelődött, forgolódott, de valahogy nagy nehezen ki tudta magát szabadítani.

Nem használt semmit. A másik ember, köpcös, nehéz férfi, ránehezedett mindkét széles, nagy talpával. Rettenetes kínjában még eszébe jutott a teknősnek, amit a kígyótól hallott, aztán egy szörnyű roppanás következett, betört a teknője és az állat csillogó szemét előntötte az örök sötétség...

Talán bántotta azokat az embereket? Dehogy! A kínzás gonosz hajlamának esett csak áldozatul. Mert rosszul szűrte le a tanulságot a kígyó beszédéből. Nem a kegyetlen ember volt a kivétel, hanem az ő egykori főnökű gazdája.

Az apróhirdetés minden szava 20 fillér ;
előfizetőknek 10 fillér
A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő ;
előfizetőknek 1 pengő

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, VI., küldendő.

☛ Csakis válaszbélyeg beküldése esetén felelünk. ☚

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti : *Ilosvay Lajos* közreműködésével *Gombocz Endre* és *Szabó-Patay József*. Szerkesztőség és kiadóhivatal : Budapest, VIII., Eszterházy-u. 16.

»**Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete**» Budapest, Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-utca 23—25. Telefon : József 308—30.

Magyar Tacskó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Kutyafajták Törzskönyve Budapest, VII., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest, VIII., Baross-utca 77. Telefon : József 413—78.

Magyarországi Telivér Kutyatenyésztő Egyesületek Szövetsége
Budapest, VII., István-út 2. Telefon : József 308—30.

Komondor-, puli-, pumi- és kuvasz-kölykek állandóan kaphatók az Állatkertben.

Mátray Gyula, a vadászati írók széniora **Vadásztörténetek** című könyvének megmaradt példányait 2:50 pengő nyomdai áron bocsátja a vadászközönség rendelkezésére. Megrendelhető a szerzőnél Csillaghegyen, Budapest mellett.

A vizivadászok figyelmébe! Aki az úszómadaraknak, főképen a kacsá-libaféléknek sokféle színű és alakú fajtái között el akar igazodni, az vegye meg *Dr. Nagy Jenő* : *Az «Úszómadarak meghatározója»* című kis könyvét, amely fekete és színes képekkel és mindenki által könnyen érthető táblázatokkal a lehető legkönnyebben rávezet a keresett faj nevére, úgy hogy e kis könyvvel mindenki maga keresheti meg a kezében levő ismeretlen úszómadár pontos és hiteles nevét. Igaz vadász, aki tudni akarja, hogy mit ejtett el és hogy mit fog a jövőben elejteni, nem nélkülözhet ilyen könyvet! Ára előzetes beküldés esetében 1:20 P. Kapható a szerzőnél Debrecenben, Erdősor 5.

Foxterrier simaszőrű törzskönyvezett kutyakölykök 15 pengőért kaphatók. *Prochászka*, Putnok.

Strasser húsgalambok állandóan kaphatók. *Surányi J.*, Magyaróvár.

Elcserélném telivér 2 éves angol pointer szukámat, 1929. őszi versenyen I. díjat és aranyérmét nyert, egy jókarban levő 20-as Hammerles vadászfegyverért. *Storz kir. vadásztiszt*, Gödöllő.

Megvételre keresek egy pár külön leszármazású 2—4 hónapos pedigrés **komondor kölyköt**. *Dr. Fencik Jenő*, *Berehovo* (Bereg-szász), Mitrák-u. 21. Podkarpatska Russ.

:: :: A kiadásért felelős: **NADLER HERBERT** :: ::

AZ ELISMERT
HEIM-FÉLE PÉKSÜTEMÉNY
AZ EGÉSZ ÁLLATKERT TERÜLETÉN KAPHATÓ
Főüzlet: Heim Lajos, VI., Szondy-u. 96/a. Tel.: 152—41.
Fiókok: VI., Teréz-körút 4. ↻ IV., Petőfi Sándor-u. 9.

Fizessen elő
»A TERMÉSZET«-re
Egész évre 6 pengő.
★
Kiadóhivatal: Budapest, VI. kerület, Állatkert

SCHMIDT NÉPARÉNA
VARIETÉ
Budapest legolcsóbb és legjobb szórakozóhelye.
◎
HELYÁRAK:
40 f-től 1 P 50 f-ig.
Előadások mindennap délután 4 órától.
Az esti nagy előadás pont 8-kor kezdődik.

KÚN SÁNDOR BUDAPEST, IV.,
Ferenc József-rakpart 18.
FESTÉK, KENCE, ZSIRADÉKÁRU, KÁTRÁNY, VEGYI TERMÉKEK
TELEFON: 845—11, 867—73

Állatkerti Látogatók! Az állatkerti SZIKLA-VENDÉGLŐ-ben a m. tisztelt közönség a magával hozott ételeket is a vendéglő asztalainál fogyaszthatja el Dreher-sörök, Verpeléti és balatonmelléki borok. Hideg és meleg magyar konyha.
Tanároknak és tanítóknak 20% engedmény
Kedves vendégeit szívesen látja és várja:
PFNEISL FRIGYES
vendéglős

Budapest Székesfőváros
Hirdető Vállalata
IV., Kamermayer Károly-u. 5.

Közvetéltre elfogad
hirdetéseket

Hirdetőoszlopokra
és táblákra.
Villanyvilágítású
nagy oszlopokra
és megállóhelyjelző
oszlopokra.
Gázreklámlámpákra.
Napfény-
reklámpájsokra.

MÉG A LÉGY IS

**KÜLFÖLDRE VIGYE
A MAGYAR PÉNZT?**

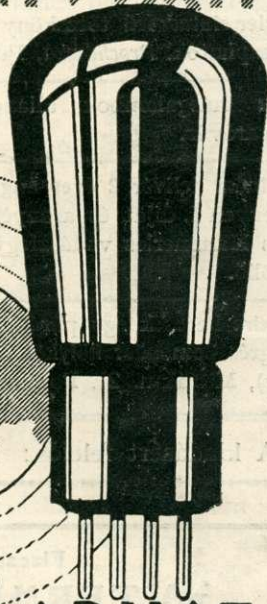
DEJO

**A MAGYAR
LÉGY- ÉS ROVARIRTO
MINDEN ROVART MEGÖL!**

CHINOIN, ÚJPEST

**PHILIPS
MINIWATT**

**CSAK
EZ A CSÓ ADHAT
TISZTA ZENÉT**

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részv. társaság

BUDAPEST

VII., Izabella-utca 34. sz.

Telefon: J. 438-49 és 320-52

Vesz és elad

mindennemű szálás- és
szemestakarmányt,
őrleményféléket,
gabonaneműeket.

»BECIVA«

BEKETOW-CIRKUSZ-VARIETÉ

VÁROSLIGET * TEL: AUT. 183-35

Minden este 8 órakor fényes előadás.

Minden csütörtökön és szombaton délután 4 órakor
családi és gyermekelőadás. Minden vasár- és
ünneppal délután 4 órakor ünnepi előadás.

A délutáni előadásokban mindenki fél-
helyárakat fizet. A kedvezményes utalványok
minden esti előadásra, vasár- és ünnepnap is érvé-
nyesek. Minden előadásnál délután és este egyenlő műsor.

Minden hó 1-én új műsor.

ZIMMER FERENC
HALKERESKEDELMI R.T.

BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK T.: A. 854-48

FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10. T.: A. 816-79,
VII., Rákóczi-út 90.

IRODA: VIII., Horánszky-utca 19. I. em. Telefon: J. 335-39

HORVÁTH SÁNDOR ÉS FIAI

FESTÉK- ÉS LAKKGYÁR

BUDAPEST, IV., FERENC JÓZSEF-RAKPART 22.

RATTINGER LAJOS

AUTÓKAROSSZÉRIA, KOCSIGYÁRTÓ-ÜZEM

BUDAPEST, VII., THOKÓLY-ÚT 144.

Alapított
1906

ÚJ ÉS HASZNÁLT KOCSIK RAKTÁRON

Telefon:
J. 405-87

Alapított 1872.

Telefon: Aut. 535-50.

FRITSCH ÉS TÁRSA

Cégtulajdonos: FRITSCH EMIL

BUDAPEST, II. KER., MARGIT-KÖRÚT 11. SZ.

**KÉSZÍT: Épület- és díszműbádogos munkát, egészségügyi berende-
zéseket, csatornázást, gázvezetéseket s minden e szakmába vágó munkát**